

**Вазорати маориф ва илми
Ҷумҳурии Тоҷикистон**

**БАРНОМАИ ТАЪЛИМИ АЗ ФАНИ
ГЕОГРАФИЯ БАРОИ СИНФҲОИ 5-9**

Душанбе 2002.

Тавзеҳнома

Мувофиқи нақшаи таълим омӯзиши география аз синфи 6 оғоз меёбад. Дар ин синф аввалин маротиба аз силсилаи фанҳои табиӣ географияи табииро меомӯзанд. Ин гузариши мантиқӣ аз табиатшиносӣ ба курси мунтазами география барои аз худ намудани донишҳои минбаъдаи географӣ заминаи бозътимод мегузорад. Вазифаи ин курс ба талабагон додани тасаввуроти нахустин дар бораи фанҳои география, табиат ва аҳолии Замин, харитаи географӣ, инчунин дониш ва маҳорати аввалини географӣ дар зимни метриали кишваршиносӣ мебошад.

Дар синфи 7 курси географияи метрикоӣ ва укёнусоҷ таълим дода мешавад. Ин курс ба таври дастрас хонандагонро ба табиати Замин ва сохти он шинос менамояд. Дар рафти омӯзиши курс дар хонандагон аввал тасаввуроти образнок дар бораи ивазшавии комплексҳои табиӣ аз кутбоҷ ба сӯи хатти истиво ташаккул ёфта, сипас шарҳи илмии ин ҳодисаҷо дода мешавад. Ба хонандагон томият ва мухталифии қабати географӣ, робитаи байни қисматҳои он фаҳмонда мешавад.

Ҳангоми омӯзондани ҳар як материк ва укёнусоҷи Замин тавсифи табиат ва фаъолияти хоҷагии аҳоли дода мешавад. Инчунин дар вақти омӯхтани материки Евроазия хонандагон оид ба табиати Иттиҳоди Давлат мустақил маълумот мегиранд.

Дар синфи 8 аввалин маротиба курси алоҳидаи Географияи Тоҷикистон омӯзонда мешавад. Ин курс дар бораи табиат, аҳоли, соҳаҳои хоҷагии ҳалқ тасаввуроти мушаххас медиҳад. Ба вазъияти экологии ҷумҳури шинос менамояд. Дар фаслҳои ноҳиявии курс ба тавсифи ноҳияҳои табиӣ (КТТ) ва иқтисодӣ (КТИ) таъя намуда, ба фарқияти табиӣ ва таҳсиси хоҷагии онҳо диққати махсус дода шудааст.

Дар синфи 9 курси Географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷаҳон таълим дода мешавад. Дар курс мамлакатҳои ҷаҳон асосан ба таври минтақавомӯхта мешавад. Ба масъалаҳои умумии инсоният бештар диққат дода шудааст. Туфайли ҷунин сох вай ба курсе табдил ёфтааст, ки мамлакатшиносии иқтисодию географиро ба географияи умумии иқтисодӣ ба ҳамдигар пайваستاаст. Дар ин курс ташаккули дониш, малака ва маҳорати асосие, ки дар барномаи география пешбинӣ карда шудааст, ба охир мерасад.

Вазифаҳои таълимию тарбиявии фан

Дар ҷараёни омӯзиши география вазифаҳои зерин ҳал карда мешавад:

- аз худ кардани асосҳои илми география ва баъзе илмҳои ба ҳам наздик дар бораи Замин ва ҷамъият;
- ташаккули ақидадиалектикаю материалистӣ доир ба табиат ва таъсири мутақобилаи ҷамъият ва табиат;
- шиносӣ бо самтҳои асосии пешрафти ҳозираи ҷаҳонӣ;
- тарбияи муҳаббат ба Ватан, омода будан ба ҳифзи он, ҳисси ҳамраҳии байналҳалқӣ бо халқҳои рӯи замин, парваридани мавқеи фаъолонаи

хаётӣ;

- аз бар кардани донишу маҳорате,ки барои истифодаи оқилонаи сарватҳои табиӣ ва муҳофизати муҳити атрофЗаруранд;

- дар фаъолияти истеҳсолӣ.аз ҷумла қоидаи рафтор дар табиат,маҳорати истифода бурда тавонистан аз сарчашмаҳои ахбори географӣ, иктисодӣ,харитаҳо,техникаи ҳисобу китоб барои ҳалли масъалаҳои меҳнатӣ ва маишӣ,баҳо дода тавонистан ба вазъияти табиату ҳоҷагии маҳалли худ;

- ташаккули маҳорату малакаи зарурии меҳнати таълимии талабагон,дар онҳо инкишоф додани мушоҳидакорӣ,тафаккури мантиқӣ,ҳофиза, нутқ,тасаввурот,маҳорати эҷод кардани образи территория,идроки эстетикаи муҳити атроф ва ниҳоят муносибати эҷодӣ ба ҳаёт ва сазю кӯшиш ба инкишофи мунтазаму худомӯзӣ.

Синфи У1

Географияи табиӣ

(Ҳамагӣ 68 соат,аз ҷумла 9 соат ба ихтиёри муаллим)

Муқаддим - 1 соат

Фасли 1

Таърихи инкишоф ва вазифаи фанни география – 5 соат

География илмест, ки дар бораи табиати сатҳи замин ва сабабҳои мухталифии он,зисту сукувати аҳоли,фаъолияти ҳоҷагидории он баҳс намуда.оид ба инкишофи донишҳои географӣ дар бораи Замин,одамон дар замони қадим заминро чӣ тавр тасаввур мекарданд,харита илоами Птоломей ва А.Берунӣ,Америкаро кашф кардани Х.Колумб,аввалин саёҳати гирдиолаи Ф.Магеллан,саёҳати Н.М.Пржевальский,саёҳати Мирзосирочи Ҳаким,Носири Хусрав,Аҳмади Дониш,Ҳочи Юсуф Мирфаёзов,Фозилбек Қосумбеков,дар курси географияи табиӣ чиро меомӯзанд,маълумотҳои мӯътамад медиҳад.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон

Талабагон бояд инҳоро донанд:тасаввурот дар бораи шакл ва табиати замин,тағйироти он дар замонҳои Инкишофи ин донишҳо дар натиҷаи саёҳатҳои Х.Колумб ва Ф.Магеллан.саёҳони тоҷик.мисолҳои тадқиқоту мушоҳидаҳои ҳозираи географӣ (экспедитсияҳо ва мушоҳидаҳои доим).

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: ҳодиса ва объектҳои табиатро мушоҳида ва кайд кунанд;барои чен кардани партгоҳ ва баландии нишебҳо аз асбобҳои истифода бурда тавонанд.

Фасли 2

Нақша ва харита – 10 соат

Мавзӯи 1.Нақшаи маҳал – 4 соат

Тасвири маҳал дар расм,аэрофотосурат,сурати аз кайҳон бардошташуда,нақшаи маҳал,миқёс, аломатҳои шартии он,муайян намудани самтҳо,баландии мутлақ ва нисбии нуқтаҳои маҳал.Тасвири ноҳамвориҳои сатҳи заминбо хатҳои уфуқӣ.Самтбӣ дар маҳал.Роҳҳои-ба нақша гирифтани маҳал.Истифодаи нақша дар фаъолияти инсон.

Қорҳои амал:1.Самтбӣ дар маҳал. 2.Бо усули назардид ба нақша

гирифтани маҳал.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон

Талабагон бояд инҳоро донанд:

- мафҳуми нақшаи маҳал;
- тафовути тасвири маҳал дар расм, сурати аз кайҳон гирифташуда;
- аломатҳои шартии топографӣ (аз 8 кам набошад) усулҳои ифодаи баландии мутлақи нуқтаҳо бо рақам ва хатти, уфуқӣ.

Талабагон бояд, соҳиби маҳорати зерин шаванд: аз рӯи нақша самт, масофа, объектҳои маҳал ва баландии мутлақи нуқтаҳои алоҳидаро муайян карда тавонанд; дар маҳал самтҳоро муайян кунанд; бо усули назардид нақшаи маҳалро кашида тавонанд.

Мавзӯи 2. Харитаи географӣ – 6 соат

Шакл ва андозаи Замин. Глобус – тамсилаи Замин. Глобуси Ҳочӣ Юсуф Мирфаёзов. Шабакаи градуси дар глобус ва харита географӣ, тафовути тасвири меридианҳо параллелҳо дар онҳо. Координатҳои географӣ – арз ва тӯл. Аломатҳои шартӣ ва микёси харитаи табиӣ нимкураҳо ва дигар харитаҳои мактабӣ. Хусусиятҳои тасвири сатҳи замин дар онҳо; ҷадвали баландӣ ва чуқурӣ.

Координатҳои географии нуқтаи аҳолинишини худ ва баландии он аз сатҳи баҳр.

Корҳои амалӣ: 3. Муайян намудани самтҳо ва координатҳои географӣ дар глобус, харитаи нимкураҳо ва харитаҳои дигар; дар харитаи контурӣ ишора кардани онҳо, ёд додани ороиши харитаи контурӣ. **4.** Дар харитаи контурӣ аз рӯи координатгеографӣ ишора кардани мавқеи нуқтаи аҳолинишини худ.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон

Талабагон бояд инҳоро донанд: дарозии доираи замин; хатҳои шабакаи градусӣ – меридианҳо ва параллелҳо; тарзҳои тасвири ноҳамвориҳои сатҳи замин.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: самтҳо, координатҳои географӣ ва баландии нуқтаҳоро аз рӯи харита муайян карда тавонанд; аз харита мавқеи нуқтаи аҳолинишини худро ёбанд.

Фасли 111

Табақаҳои замин – 33 соат

Мавзӯи 1. Литосфера – 7 соат

Соҳти дарунии Замин. ядро (мағз). мантия. қишри замин. Литосфера. Ҷинсҳои кӯҳии магмавӣ ва таҳшинӣ. Ҳаракати қишри Замин. Зилзила.

Минтақаҳои хатарноки зилзила дар Тоҷикистон. Вулқонҳо, чашмаҳои гарм; гейзерҳо. Ақидаи Ибни Сино, Ал-Берунӣ дар бобати инқишофи қишри Замин.

Шаклҳои асосии релефи сатҳи Замин: кӯҳҳо, ҳамвориҳо, хамиҳо (шаклҳои релефи Тоҷикистон ҳангоми баёни релефи Замин мисол оварда мешавад). Тафовути ёфтани кӯҳҳо ва ҳамвориҳо дар натиҷаи амалиёти

равандҳои дохилӣ ва берунӣ.

Хусусиятҳои релефи маҳалли худ.

Корҳои амалӣ 5. Аз рӯи харита муайян кардани мавқеъ ва баландии куҳҳо ва ҳамвориҳо. муайян кардани мавқеъ ва баландии куҳҳо ва ҳамвориҳои Тоҷикистон.

6. Дар харитаи контурӣ ишора кардан ва навиштани номи куҳҳо, ҳамвориҳо, вулқонҳо

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд: мафҳуми литосфера, куҳҳо, ҳамвориҳо; шаклҳои асосии релефи материкҳо ва қабри уқёнусҳо.

Тафовути ҳамвориҳо ва куҳҳои хушкӣ аз ҷиҳати баландӣ; Намудҳои ҳаракати қишри Замин.

Тағйир ёфтани релефи материкҳо ва уқёнусҳо таи берунӣ; мавқеи объектзери дар харитаи нимкураҳо; вулқони Ключевская сопка; куҳҳо-Анд, Кордилер, Помир, Ҳимолой (қуллаҳои баландтарини онҳо); дар уқёнусҳо-қаторкуҳи Ломоносов, миёнаи Атлантикӣ; ҳамвориҳо-Европаи Шарқӣ, пасти Амазонка, Сибири Ғарбӣ, паҳнкуҳи Сибири Миёна, Помири Шарқӣ ва Арабистон, Хусусияти релеф, ҷинсҳои кӯҳии маҳалли худ ва сабаби онҳо, аҳамияти хусусиятҳои релефи маҳалли худ барои фаъолияти хоҷагии одамон.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: ҷинсҳои таҳшинӣ ва магмавиrol аз рӯи нишонаҳои зоҳирӣ фарқ карда тавонанд; нишон дода тавонистани мавқеи географии куҳҳо ва ҳамвориҳо, баландии онҳо; дар харитаи контурӣ ишора кардани куҳҳо ва ҳамвориҳои калонтарини ҷаҳон.

Мавзӯи 2. Гидросфера – 7 соат.

Гидросфера. Гардиши ҷаҳонии об.

Уқёнусҳо, баҳрҳо, халиҷҳо, гулӯгоҳо. Харитаи уқёнусҳо. Хушкӣ дар уқёнус. материкҳо, ҷазираҳо ва нимҷазираҳо.

Тафовути чуқурии уқёнусҳо, шӯрии об. Ҳаракати обҳо; мавҷҳои бод, мадд ва ҷазр. Ҷараёнҳо. Наботот ва ҳайвоноти баҳрӣ. Обҳои хушкӣ, Обҳои сатҳи Замин. Дарёҳо ва қисми таркибии води онҳо. Системаи дарё, ҳавзаи дарё, обтақсимкунак. Вобастагии самт ва хусусиятҳои ҷараёни дарё ба релеф. Остонаҳо ва шаршараҳо. Кулҳо, ҳавзаи кӯлҳо ва ҳосил шудани онҳо. Шӯрӣ ва ширинии оби кулҳо. Обанборҳои сунӣ, ҳавзҳо, каналҳо.

Пиряхҳо. Обҳои зеризаминӣ.

Ҳамаи мафҳумҳое, ки дар ин мавзӯё омӯхта мешаванд. бо мисолҳои объекту ҳодисаҳои табиӣ маҳал ва ҷумҳурӣ ба хонандагон ба таври мушаххас фаҳмонида мешаванд.

Корҳои амалӣ 6. Зимни микёси харита масофаи байни маҳалли худ ва баҳри наздиктаринро чен намоед. Чуқурии уқёнусҳо ва баҳрҳоро аз рӯи харита муайян намоед. Дар харитаи контурӣ навишта ишора кардани номи уқёнусҳо, баҳрҳо, ҷазираҳо ва нимҷазираҳо.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд:

Мафҳуми гидросфера, баҳр, дарё, ҳавзаи дарё, кӯл; қисмҳои таркибии гидросфера (укёнусҳо, обҳои хушкӣ, об дар атмосфера), гардиши ҷаҳонии об; қисмҳои укёнус; ҳелҳои ҳаракати об дар укёнус; ҳелҳои обҳои хушкӣ сатҳ ва зеризаминӣ; мақеи объектдар харита; баҳрҳо – Сиёҳ, Беринг, Миёназамин, Каспӣ, Сурх; гулӯгоҳ-Беринг, халиҷҳо-Бискай, Бангола; ҷазираҳо-Греландия, Гавайя; нимҷазираҳо-Камчатка, Арабистон; ҳамӣ-Мариана; ҷараёнҳо-Голфстрим, Лабрадор; дарёҳо-Волга, Амазонка, Нил, Омӯ, Зарафшон, Сир; канал-Вахш; кӯлҳо-Қаракӯл, Искандаркӯл; обҳои сатҳ ва зеризаминии маҳалли худ. истифода ва ҳифзи он.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: аз рӯи харита нишон додан, муайян кардани мақеи географии объектҳо ва дар харитаи контурӣ нишон додани онҳо; аз рӯи харита муайян карда тавонистани ҷуқурии укёнусҳо ва баҳр рӯи харита муқаррар кардани таъсири релеф ба самт ва ҷарайни дарёҳо.

Мавзӯи 3. Атмосфера – 10 соат

Атмосфера ва соҳти он. Ақидаи Қутбиддини Шерозӣ оид ба таркиби атмосфера, фишори атмосфера, вобаста ба баландӣ тағйир ёфтани он. Бо барометр чен кардани фишори атмосферӣ. Тарзи омӯхтани атмосфера. Роҳҳои тоза нигоҳ доштани ҳавои атмосфера.

Тавсифи ҳолати ҳаво; ҳарорат, буғи об, абрнокӣ, бориш, бод.

Ақидаи Ибни Сино оид ба ҳодисаҳои атмосферӣ (раъду барқ, борон, барф, Жола ва ғайра).

Усулҳои муайян кардани ҳарорати миёна, самти бодҳои бартаридошта, миқдори боришот дар зарфи шабонарӯз, моҳ, сол, бисёрсола. Обу ҳаво, тағйирёбӣ ва сабаби он.

Иқлим. Мафҳуми «иқлим». Вобаста ба арзи географӣ дар сатҳи замин тақсим шудани ҳарорат ва боришот. Тропикҳо ва доираи қутбӣ, ҳудуди минтақаи равшанӣ. рқз ва шаби қутбӣ. Мақеи маҳалли худ дар минтақаи равшанӣ. Хусусиятҳои ҳоси иқлими маҳалли худ.

Кори амалӣ: 7. Мушоҳидаи обу ҳаво. Кашидани ҷадвали ҳатти қачи тағйироти ҳарорат, боришот ва диаграммаи абрнокӣ.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд:

Мафҳуми атмосфера, бод, боришот, обу ҳаво, иқлим. Ҳосил шудани бол ва вобастагии он ба тафовути фишори атмосфера. Ҳелҳои асосии абр, бориш.

Мақеи минтақаҳои равшанӣ дар кураи замин ва харита, обу ҳавои ҳоси маҳалли худ дар фаслҳои сол. Тавсифи хусусиятҳои ҳоси иқлими маҳалли худ.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: обу ҳаворо мушоҳида карда тавонанд, дар асоси маълумотҳои мушоҳида сабаби тағйирёбии обу ҳаворо шарҳ диҳанд, ивазшавии обу ҳавои маҳалли худро сарфаҳм рафта фаҳмонанд. Ҳарорати миёнаро ҳисоб карда нақшаи моҳона ва

солонани онро тартиб диҳанд. Диаграммаи абрнокӣ ва боришро кашида тавонанд. Тағйироти шабонарӯзи обу ҳаворо шарҳ диҳанд.

Мавзӯи 4. Биосфера – 3 соат.

Биосфера – муҳити ҳаёт. Нобаробар паҳншавии наботот ва ҳайвонот дар рӯйи замин. Паҳшавӣ ва таъсири организмҳо ба атмосфера, литосфера, гидросфера. Таъсири хоҷагидорӣ инсон ба биосфера. Наботот ва ҳайвоноти маҳалли худ.

Мавзӯи 5. Робитаи мутақобилаи табиат – 5 соат. Чамъбасти дониш.

Таъсири мутақобилаи қисмҳои таркибии табиат-чинсҳои куҳӣ, ҳаво, об, Ҳок, рустанӣ ва ҳайвонот дар табиат, Мафҳуми компленси табиӣ. дар зерӣ таъсири фаъолияти хоҷагии инсон тағйир ёфтани он (зимни материали маҳалли худ). Қонуни асосии Тоҷикистон дар хусуси муҳофизати табиат.

Кори амалӣ: 8. Шиносоӣ ба қисмҳои таркибии табиати маҳалли худ ва ошкор кардани робитаи байни онҳо. тартиби додани тафсири комплекси табиӣ маҳал.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд: Сабабҳои тағйир ёфтани ҳаёти рустанӣҳо дар давоми фаслҳои сол; таркиби биосфера; комплекси табиӣ маҳалли худ, истифода бурдан ва муҳофизати он; ошкор кардани робитаҳои қисмҳои таркибии табиат.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: Ба тарзи дахонӣ комплекси табиӣ маҳалли худро тасвир карда тавонанд.

Фасли 1У

Инсоният дар замин – 4 соат

Мавзӯи 1. Аҳолии замин – 3 соат.

Миқдори аҳолии замин ва афзоиши он. Мафҳуми «нажод». М. Беҳбудӣ ва тақсмоти нажодҳо.

Нажодҳои асосии чамъияти инсонӣ ва баробарҳуқуқии онҳо. С. Шерозӣ оид ба яғонагии инсон. Тадқиқоти Н. Н. Миклухо-Маклай. Нуқтаҳои аҳолинишин ва шаклҳои маскуншавии аҳоли. Нуқтаҳои аҳолинишин, фаъолияти хоҷагӣ ва зиндагии аҳолии маҳалли худ.

Мавзӯи 2. Давлатҳо дар харитаи сиёсии ҷаҳон – 2 соат.

Халқҳо ва давлатҳо. Тасвири давлатҳо ва пойтахти онҳо дар мисоли мамлакатҳои, ки дар натиҷаи пароканда шудани СССР истиқлолият пайдо намуданд. Давлатҳои калони дунё; ИМА, Хитой, Ҳиндустон, Бразилия, Нигерия.

Кори амалӣ: 9. Муқаррар намудани мавқеъ ва пойтахти давлатҳои, ки дар матни китоби дарсӣ сабт шудаанд. Муайян намудани координати пойтахти давлатлоҳида, аз ҷумла Тоҷикистон.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд: Замин; усул, тасвири давлатҳо ва пойтахти онҳо дар харитаи сиёсии ҷаҳон; шаклҳои асосии маскуншавии аҳоли (шаҳр ва қишлоқ), нуқтаҳои аҳолинишин ва фаъолияти хоҷагии аҳолии маҳалли худ.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: аз нақшаи маҳал ва

харита нуктаҳои аҳолинишин ва пойтахти мамлакатҳоро нишон дода тавонанд.

Фасли У

Табиат, аҳолии ноҳия ва маҳалли худ

9 – соат. Чамъбасти дониш

Табиати маҳалли худ.

Қисмҳои таркибии табиати маҳал (релеф, обу ҳаво, хок, наботот, ҳайвонот) ва таъсири мутақобилаи байни онҳо.

Таъсири табиати маҳал ба ҳаёт ва ғоъолияти хоҷагии аҳоли.

Истифода бурдани сарватҳои табии тағйир додани табиати маҳалли худ. Чорабиниҳо оид ба самаранок истифода бурдани табиати маҳал ва муҳофизати он.

Кори амалӣ. 10. Чен кардани баландии нисбӣ ба воситаи нивелири мактабӣ. Тасвири ягон дарё ё обанборе, ки дар маҳалли худ воқеъ гардидааст.

Саёҳат. Омӯхтан ва шиносӣ ба шаклҳои релеф, ҷинсҳои кӯҳӣ, намудҳои хок, наботот, ҳайвонот, обҳои сатҳ ва зеризамин, истифода ва муҳофизати онҳо. Шиносӣ ба омилҳои релефи маҳалро тағйир медиҳанд.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд: Хусусиятҳои релеф, иқлим, об, хок ва набототи маҳалли худ. Робитаи мутақобилаи байни табиат ва ғоъолияти инсон дар маҳалли худ, тадбирҳои муҳофизати табиати маҳалли худ; муайян намудани мавқеи географии объект дар маҳал.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: аз рӯи нақшаи маҳал ва харитаи топографӣ самтҳоро муайян намоянд.

Таҷҳизоти таълимӣ

Коллексияи минералҳо ва ҷинсҳои кӯҳӣ. Кураи замин. Моделҳо; теппаи буридашуда, боднамо, комплекси макетҳои сатҳи хушкӣ. Моделҳои серҳаракати Гардиши ҷаҳонӣ об дар табиат. Асбобҳои барои гирифтани нақшаи маҳал ва гузаронидани саёҳат. Харитаи табиӣ; харитаи табиӣ нимкураҳо. Тоҷикистон, харитаи контурӣ, топографӣ, соҳти геологӣ, наботот ва ҳайвоноти ҷаҳон.

Атласи географии синфи 6. Суратҳои симои ҳодисаҳои муҳталифи табиат ва ҷадвали маълумотҳо.

Харитаи иҷтимоӣ иқтисодӣ. Харитаи сиёсии нимкураҳо. Тақвими мушоҳидаи обу ҳаво, Маводи ба сурат гирифтаи тақсимшаванда.

Диапозитивҳо; Атмосфера, Обҳои хушкӣ, Укӯниси ҷаҳонӣ. Мафҳуми наҷодҳо.

Диафилмҳо; плани маҳалро бояд тартиб дод? Шаклҳои сатҳи хушкӣ. Аҳамияти укӯнусҳо ва баҳрҳо барои инсон. Муҳофизати атмосфера.

Кинопорчаҳо: Зилзила. Пиряхҳо дар кӯхсор. Айсбергҳо. Кӯлҳо. Дарёҳои ҳамворӣ, Дарёҳои кӯҳӣ. Остона ва шаршараҳо. Ҳосилшавӣ ва хелҳои абр.

Кинофилм. Мо чаро Заминро меомӯзем?

Синфи У11
Географияи материкҳо ва уқёнусҳо
(68 соат, ҳафтае 2 соат)

Муқаддима – 1 соат

Дар курси географияи материкҳо ва уқёнусҳо чиро меомӯзанд? Харитаи материкҳо ва уқёнусҳо. Тавофути онҳо аз ҷиҳати дарбаргирии территория, миқёс ва мазмун.

Фасли 1

Хусусиятҳои асосии табиати замин – 7 соат

Мавзӯи 1. Литосфера ва релефи замин – 3 соат

Қишри материкӣ ва уқёнусӣ. Фарзияпайдоиши материк ва уқёнусҳо. Пораҳои литосфера: минтақаҳои серзилзилаи кураи Замин. Релефи сатҳи замин. Шаклгуногуни релеф ҳамчун натиҷаи таъсири мутақобилаи ҳодисаҳои дохилӣ ва берунии замин. Харитаи сохти қишри Замин.

Мавзӯи 2. Атмосфера ва иқлими замин – 2 соат

Вобастагии иқлим ба дохилшавии нури офтоб ба сатҳи замин. Тақсмоти ҳарорати ҳаво, минтақаҳои фишори Атмосферӣ. Боришот дар Замин. мавқеи атмосфера дар ҳаёти Замин. Харитаи иқлим. Анбуҳи ҳаво. Мафҳуми «анбуҳи ҳаво», ҳелҳои анбуҳи ҳаво. Пассат, бодҳои ғарбии арзҳои мӯътадил. Иваз шудани минтақаҳои фишори атмосферӣ. Мафҳуми «сиркулятсияи атмосфера». Мафҳуми «минтақаи иқлимӣ». Харитаҳои «минтақаҳои иқлим». таъсири фазолияти инсон ба иқлим.

Мавзӯи 3. Уқёнуси ҷаҳонӣ – қисми асосии гидросфера – 2 соат

Обҳои уқёнуси ҷаҳонӣ ва онҳо. Ҳарорати оби сатҳи уқёнус ва тағйир ёфтани он вобаста ба чуқурӣ. Анбуҳи об ва ҳелҳои он. Схемаи ҷараёни сатҳи уқёнус. Раҳншавии яхҳои уқёнус.

Ҳаёти организмдар уқёнуси ҷаҳонӣ, Таъсири мутақобилаи уқёнуси ҷаҳонӣ ба атмосфера ва материкҳо дар натиҷаи гардиши об ва ҳаракати ҳаво. Азнавтақсимшавии гармӣ ва намбайни хушкӣ ва уқёнуси ҷаҳонӣ.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд: мафҳуми релеф, анбуҳи ҳаво, анбуҳи об, хусусиятҳои асосии қишри замин; аҳамияти уқёнуси ҷаҳонӣ дар ташаккули таркиби атмосфера ва иқлими сатҳи Замин. вобастагии тақсмоти гармӣ ва намӣ дар сатҳи Замин ба дохилшавии гармии нури офтоб ва ҳарорати анбуҳи ҳавои атмосферӣ; мисолҳо оид ба таъсири мутақобилаи табақаҳои қишри Замин.

Фасли 11

Гуногуни табиати материкҳо ва уқёнусҳо – 3 соат

Мавзӯи 1. Комплекси табиӣ – 2 соат

Комплекси табиӣ. Комплекси табиӣ хушкӣ ва уқёнусҳо. Тағйирёбии онҳо дар ҳамвориҳои Аврупои Шарқӣ аз баҳри Баренс то қуҳҳои

Қафқоз:дар Африка аз шимол ба чануб:дар Евразия аз уқёнуси Атлантика то Ором (дар параллели 45-ум);дар уқёнуси Атлантика.

Манзараи ивазшавии комплексҳои табиӣ дар қуҳҳо-дар Қафқоз,Ҳисору Олтой,Атлас.

Ивазшавии комплексҳои табиӣ дар ҳамвориҳо аз ҳатти истиво ба сӯи қутбҳо,дар қуҳҳо аз домана ба сӯи қуллаҳо (аз қуҳҳои Тоҷикистон мисол оред). Сабабияти бо навбат иваз шудани комплексҳои табиӣ дар хушкӣ,вобаста будани он бо иқлим,релеф ва ҷинсҳои қуҳхӣ,дар уқёнус ва таркиби об.

Кори амалӣ: 1. Муайян намудани комплексҳои табиӣи Евразия дар харита аз рӯи меридиани 100⁰, дар Амрикои Шимолӣ дар параллели 40-ум.

Мавзӯи 2.Минтақавияти табиӣ – 1 соат.

Минтақаҳои табиӣ.Харитаи минтақаҳои табиӣи сатҳи Замин.Минтақаҳои табиӣи асосии баландӣ дар қуҳҳо аз ҷумла дар қаторқуҳҳои Тоҷикистон.Минтақаҳои табиӣи ҷаҳонӣ,ивазшавии онҳо ба самти шимол ва чануб аз ҳатти истиво.Минтақавияти арзӣ ва баландӣ.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон:

Мафҳуми комплексӣ табиӣ,минтақавияти арзи ва баландӣ,мунтазам ивазшавии комплексҳои табиӣ аз шимол ба самти чануб,аз домана ба қуллаи қуҳҳо,аз соҳили уқёнусҳо ба доҳили материкҳо,дар уқёнусҳо ҳангоми дурр шудан аз материкҳо,аҳамияти релеф ва иқлим дар ташаккули комплекси табиӣ;ҷойгиршавии комплексҳои табиӣ дар материкҳо ва уқёнусҳо.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: сабабҳои ивазшавии комплексҳои табиӣро дар хушкӣ ва уқёнус шарҳ дода тавонанд.

Фасли 111

Аҳоли ва харитаи сиёсии ҷаҳон - 2 соат

Заминро аз худ қардани инсон.Сокиншавии инсон дар материкҳо. Минтақаҳои асосии сокиншавӣ.Сокиншавии аҳоли дар қаламрави Тоҷикистон.Намудҳои асосии фаъолияти хоҷагии аҳоли ва таъсири онҳо ба комплексҳои табиӣ. Фаъолияти хоҷагии аҳолии ноҳияи худ ва таъсири он ба комплексҳои табиӣ

Мамлакатҳои мутараққии ҷаҳон ва рӯ ба тараққӣ.Тафовути байни онҳо дар таъсири инсон ва табиат.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон:

Талабагон бояд инҳоро донанд: тафовути таъсири инсон ба табиат дар мамлакатҳои соҳти ҷамъиятиашон мухталиф.

Фасли 1У

Материкҳо ва уқёнусҳо – 55 соат

Мавзӯи 1.Уқёнуси Ором – 2 соат

Мавқеи табиӣю географӣ,андоза,соҳти соҳилҳо,бахрҳо,ҷазираҳо. Чуқурӣ ва релефи қарри уқёнус.Иқлим,минтақаҳои табиӣ ва вобастагии он ба иқлим.Таъсири материкҳо ба қисми соҳили уқёнус.Аҳамияти уқёнус ва намудҳои фаъолияти хоҷагӣ дар он.

Мавзӯи 2. Уқёнуси Ҳинд – 1 соат.

Мавқеи табию географӣ, андоза, сохти соҳилҳо, баҳрҳо, ҷазираҳо. Чуқури ва релефи уқёнус. Иқлим, минтақаҳои табиӣ ва вобастагии он ба иқлим. Таъсири материкҳо ба қисми соҳили уқёнус. Аҳамияти уқёнус ва намудҳои фаъолияти хоҷагӣ дар он.

Мавзӯи 3. Уқёнуси Атлантика - 1 соат

Мавқеи табию географӣ, андоза, сохти соҳилҳо, баҳрҳо, ҷазираҳо; релеф, иқлим, ҷараёнҳо, минтақаҳои табиӣ, сарватҳои табиӣ ва истифодаи он таъсири фаъолияти инсон ба уқёнус ва муҳофизати он аз ифлосшавӣ.

Мавзӯи 4. Уқёнуси Яхбастаи Шимолӣ – 1 соат

Мавқеи табию географӣ, андоза, сохти соҳилҳо, баҳрҳо, ҷазираҳои уқёнус. Релеф ва сарватҳои табиӣ. Таърихи тадқиқ, иқлим, ҷараён, яхҳо аз худ кардани роҳи баҳри Шимолӣ.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон:

Талабагон бояд инҳоро донанд: таъсири мавқеи табию географӣ ба табиати уқёнус; зоҳиршавии минтақавият дар табиати уқёнуси Ҳинд; таъсири материкҳо ба табиати наздизоҳилии уқёнус; аҳамияти уқёнус ба ташаккули табиати хушкии ҳамшафат; аз тарафи инсон истифода бурдани уқёнус.

Мавзӯи 1. Африқо – 10 соат

Табиат. Мавқеи табию географии Африқо ва таъсири он ба табиати материк. Таъсири уқёнус ва баҳрҳои назди соҳил ба табиат. Африқоро тадқиқ кардани олимони хориҷӣ (Д. Ливингстон, Н. Вавилов)..

Релефи материк: ҳамвориҳо, теппаҳо, қухсорҳо. Кафидаҳои қишри замин, вулқонҳо ва таъсири онҳо ба релеф. Вобаста ба сохти қишри замин ҷойгир шудани сарватҳои табиӣ, пайдоиши магматикӣ ва таксонидошта.

Африқо-материки гармтарини Замин. Фарқияти тақсимои ҳарорати ҳаво, фишори атмосферӣ, боришот дар территорияи материк. Минтақаҳои иқлимӣ ва обу ҳавои барои онҳо хос. Ҳавзаҳои асосии дарёҳо. Режими оби дарёҳо. Системаи калони дарёҳо. Кулҳо ва аҳамияти онҳо дар табиат ва фаъолияти хоҷагидорӣ аҳоли. Аҳамияти обҳои зеризаминӣ дар ноҳияҳои камбориши материк.

Ҳок, наботот ва олами ҳайвонот. Хусусиятҳои зоҳир шудани минтақавияти арзӣ ва амудӣ (баландӣ) дар материк. Минтақаҳои табиӣ: Бешаҳои экваторӣ, саванна ва биёбонҳо. Хусусияти истифодаи сарватҳои табиӣ ва тағйироти антропогенӣ минтақаҳои табиӣ Африқо. Ҳодисаҳои хатарноки табиат. Мамнӯъгоҳҳо ва гулбоғҳои миллӣ.

Аҳоли ва харитаи сиёсӣ. Харитаи халқҳои Африқо. Вобастагии ҷойгиршавии аҳоли ба ҷабҳаҳои таърихӣ ва омилҳои табиӣ. Гузаштаи мустамликавии Африқо барои истиқлолияти миллӣ. Харитаи муосири сиёсии Африқо.

Тавсифи мухтасари мамлакатҳои алоҳида. Хусусиятҳои асосии табиат. аҳоли ва фаъолияти хоҷагии Алҷазоир, Нигерия, Эфиопия, РАҶ.

Кори амалӣ: 2. Муайян кардани координатҳои географии нуқтаҳои канории Африқо. 3. Дар харитаи контурӣ мувофиқи мавзӯҳои омӯхташаванда навиштани объектҳои географӣ.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон

Талабагон бояд инхоро донанд; мафҳуми мавқеи табию географӣ,режими дарёҳо,мавқеи объектҳои географӣ дар харита, гулӯгоҳи Гибралтар,каналҳои Суэтс,халиҷи Гвинея,нимчазираи Сомалӣ,чазираи Мадагаскар,тадқиқотчиёни Африқо,хусусиятҳои асосии релеф,куҳҳои Атлас,куҳсори Эфиопия,пахнкуҳӣ Африқои Шарқӣ, вулкони Килиманҷаро,минтақаҳои иқлимӣ,дарёҳо-Конго,Нигер,Замбезӣ;кулҳо Чад,Виктория,Танганика.Олами наботот ва ҳайвонот ва шароити табиӣ,халқҳои асосӣ,тақсимои территориявии аҳоли, миллатҳои калонтарин ва ҷойгиршавии онҳо.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд; хусусиятҳои хоси табиат ва комплексҳои табиӣ; аз рӯи харита нишон додани объектҳои географии дар барнома нишондодашуда;аз рӯи харита тавсиф намудани табиати ноҳияҳои ҷудогона.

Мавзӯи 2. Австралия – 2 соат

Табиат.Мавқеи табию географӣ,андоза ва тарҳи материк.кашфи материк.Релеф,иқлим,обҳои дохилии материк (дар муқоиса бо Африқо). Зонаҳои табиӣ.хусусияти олами органикӣ.Сарватҳои табиӣ.Таъсири ғаболҳои инсон ба табиат.Аҳоли.Аҳолии маҳаллӣ ва омадаи Австралия.Ҳоҷагӣ ва намудҳои он.Иттифоқи Австралия.

Мавзӯи 3. Уқёнусия – 1 соат

Мавқеи табию географӣ.Ҷазираҳо ва пайдоиши онҳо.Маскуншавии аҳоли дар Уқёнусия ва аҳолии ҳозира.

Талабагон бояд инхоро донанд; Мавқеи ҷазираҳо дар харита-Зеландияи нав,Гвинеяи нав.

Мавзӯи 4. Амриқои Ҷанубӣ – 7 соат

Табиат.Мавқеи табию географӣ,андоза ва тарҳи материк,муқоисаи он бо Африқо.Таъсири уқёнусҳо ба табиати он.Кашфи Амриқои Ҷанубӣ.Тадқиқоти А.Гумболдт ва Н.И.Вавилов.

Релеф.Муқоисаи соҳти сатҳи он бо Африқо.Кӯҳҳо,пахнкӯҳҳо ва ҳамвориҳо.Вуқонҳо ва zilzila.Сарватҳои зеризаминии қаторкӯҳҳои Анд ва шарқии Амриқои Ҷанубӣ.Иқлим.Омилҳои иқлим ҳосилкунанда.Хусусияти обу ой минтақаҳои иқлимӣ.

Обҳои дохилӣ.Ҳавзаҳои асосии дарёҳо,хусусияти режим ва ҷараёни онҳо вобаста ба иқлим ва релеф.Аҳамияти дарёҳо.Олами органикӣ ва хусусиятҳои хоси он.Зоҳиршавии минтақавияти арзӣ.Зонаҳои табиӣ ва муқоисаи онҳо бо зонаҳои табиӣ Африқо.Минтақавияти баландӣ дар қаторкӯҳҳои Анд.Аз тарафи инсон тағйир ёфтани табиат.Комплексҳои антропогенӣ.Мамнуъгоҳҳо ва боғҳои миллӣ.Ҳодисаҳои хатарноки табиӣ.

Аҳоли ва харитаи сиёсӣ.Халқҳои материк;пайдоиш ва омехташавии онҳо.Ҷойгиршавии аҳоли ва вобастагии он ба шароити табиӣ ва таърихи аз худ шудани территория.

Мамлакатҳои Амриқои Ҷанубӣ.Тавсифи мамлакатҳои ҷудогона.Хусусиятҳои асосии табиат,аҳоли ва ғаболҳои хоҷагии он дар Бразилия,Аргентина,Перӯ.

Корҳои амалӣ; 3.Аз рӯи харита муайян карда дар харитаи контурӣ

навиштани он унсурҳое, ки мавқеи табию географии Амрикои Чанубиро муайян мекунад.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд; мавқеи географӣ ва мавқеи объектҳои географӣ дар харита; паҳнкӯхи Бразилия ва Гвиана; пасткӯҳҳои Ориноко ва Ла-Плата мавқеи дарёҳои Парана, Ориноко, кӯли Титикака, ҷойгиршавии зонаҳои табиӣ. Табиатро тағйир додани инсон; тақсимои территориявии аҳоли; ҷойгиршавии мамлакатҳои калонтарин дар материк.

Мавзӯи 5. Антарктида - 2 соат

Мавқеи табию географии материк, андозаи он. Кашфи Антарктида. Ҳамкориҳои мамлакатҳо дар омӯзиш ва муҳофизати табиати Антарктида. Табиати Антарктида. Обҳо ва яхҳои уқёнуси он. Яхҳои Антарктида, релефи баъди яхбандӣ. Иқлим. Олами ҳайвонот, наботот ва сарватҳои зеризаминӣ.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд; роли баҳрпаймоёни рус дар кашфу тадқиқоти Антарктида, таъсири мавқеи табию географии материк; хусусиятҳои асосии табиати Антарктида.

Мавзӯи 6. Амрикои Шимолӣ - 7 соат

Табиат. Мавқеи табию географӣ, андоза ва тарҳи материк. Уқёнусҳо ва баҳрҳои соҳилӣ, таъсири онҳо ба табиати материк. Таърихи кашфи материк. Релеф. Соҳти сатҳи материк. Муқоисаи он бо Амрикои Чанубӣ. Таъсири яхбандии қадим ба релеф. Вулқонҳо ва зилзила. Сарватҳои зеризаминии қаторкӯҳҳои Кордилер ва шарқии материк. Иқлим ва омилҳои иқлимҳосилкунанда. Таъсири релеф ба иқлим. Минтақаҳои иқлимӣ ва фарқияти онҳо.

Обҳои дохилӣ. Системаи дарёҳо ва қулҳои асосӣ. Физогирӣ ва хусусиятҳои ҷараёну режими дарёҳо. Ифлосшавии обҳои дохилӣ. Зонаҳои табиӣ. Тағйир ёфтани табиат тан. Комплекси антропогенӣ. Ҳодсаҳои хатарноки табиӣ. Мамнӯъгоҳҳо ва гулбоғҳои миллӣ.

Аҳоли ва харитаи сиёсӣ. Халқҳои материк. Ҳайати наҷодӣ. Аҳволи халқӣ таҳҷой. Таърихи маскуншавии аҳоли ва вобастагии он ба шароити табиӣ. Харитаи сиёсии материк. Мамлакатҳои Амрикои Шимолӣ ва Марказӣ.

Тавсифи муҳтасари мамлакатҳои алоҳида; ИМА, Мексика, Канада, Куба

Кори амалӣ. Муқоисаи иқлимӣ Амрикои Шимолӣ бо Евразия. Тавсифи аҳоли. Табиат ва хоҷагии яке аз мамлакатҳои дар барнома номбаршуда.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд; Мавқеи нимҷазираи Флорида, халиҷҳои Мексика ва Гудзон, ҷазираҳои Антили Калон, баҳри Қариб, галаҷазираҳои арктикии Канада. Релеф: кӯҳҳои Кордиоер, ҳамворихои Кабир, пасти Миссисипи, хусусиятҳои иқлим. Мавқеи дарёҳои Маккензи, Миссисипи бо Мисурӣ, Колорадо, кӯлҳо-Винипег, Кабир, Кални Шӯр. Зонаҳои табиӣ ва олами органики он. Фарқияти территориявии ҷойгиршавии аҳоли ва мавқеи мамлакатҳои калон дар харита.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: аз рӯи харита хусусиятҳои ҳамвориҳоро муайян намоянд; иқлими минтақаи якхеларо дар материкҳо шарҳ диҳанд.

Мавзӯи 7. Евразия – 19 соат

Табиат. Евразия-калонтарин материкӣ ҷаҳон. Мавқеи географӣ, андоза, тарҳи сохилҳо, баҳрҳо, ҷазираҳо: таъсири уқёнусҳо ва баҳрҳо ба табиати Евразия. Таърихи кашфи Евразия. Таърихи кашфи Евразия (Н.М. Пржевальский, П.К. Козлов, П.П. Семенов-Тянь-Шанский).

Релефи Евразия ва фарқияти он аз релефи дигар материкҳо. Яхбандии қадим, ноҳияҳои фаъолияти вулқонӣ аз заминчунбӣ. Ҳамвориҳо, теппаҳо ва кӯҳсорҳо. Тафовути релефи қисмҳои алоҳидаи материк. Сарватҳои зерзаминии магматикӣ ва таҳшинӣ. Иқлими Евразия. Монандӣ ва тафовути он аз иқлими Амрикои Шимолӣ. Таъсири фаъолияти хоҷагии инсонба ҳолати обанборҳо, минтақавияти арзӣ ва баландӣ, зонаҳои табиӣи Евразия ва муқоисаи он бо зонаҳои табиӣи Амрикои Шимолӣ. Минтақавияти баландӣ дар кӯҳҳои Алп, Ҳимолой, Қафқоз. Тавсифи табиати ҳамвориҳои рус, Сибири Ғарбӣ, Сибири Шарқӣ, Шарқи Дур, пасти Тӯрон ва кӯҳҳои Осиёи Миёна. Ҳодисаҳои хавфноки табиӣ. Заминчунбӣ, вулқон, обҳезӣ. Қаламравҳои, ки дар натиҷаи ба анбӯҳи ҳаво дохил шудани моддаҳои захрнок-партовҳои истеҳсолоти ифлос шудаанд.

Аҳоли ва харитаи сиёсӣ. Халқҳои материк. Наҷодҳо, нобаробар ҷойгир шудани аҳоли, сабабҳои таърихӣ ва табиӣи онҳо. Тағйир ёфтани харитаи сиёсӣи Евразия дар натиҷаи Ҷанги дуҷуми ҷаҳон.

Тавсифи муҳтасари давлатҳои алоҳида. Хусусиятҳои асосии табиат, аҳоли ва фаъолияти хоҷагии Бритониёи Кабир, Фаронса, ҚФО, мамлакатҳои Аврупои Шарқӣ, Федератсияи Русия, мамлакатҳои Осиё-Япония, Чин, Ҳиндустон.

Корҳои амалӣ: 5. Аз рӯи харита ёфтани ва дар харитаи контурӣ ишора кардани шаклҳои калони релеф, 6. Муқоисаи зонаҳои табиӣи Евразия ва Амрикои Шимолӣ аз рӯи параллели 40-ум.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд; мавқеи объектҳо дар харита. нимҷазираи Таймир, Кола, Скандинавия, Чукотка, Ҳиндустон; баҳрҳо-Баренс, Балтика, Шимолӣ, Араб, Сиёҳ, Япон; халиҷҳо-Фин, Форс; гулӯгоҳҳо-Дарвозаи Кара, Босфор, Малакка; ҷазираҳо-Замини Нав, Сибири Нав, Шри-Ланка, Зонди Калон, Сахалин; Ҳамвориҳо-Сибири Ғарбӣ, Кабири Хитой, Тӯрон; паҳлӯҳои-Дакан, Сибири Миёна; кӯҳҳо-Тянь-Шон, Олтой, Карпат, Алп, Пириней; кӯҳсорҳо-Помир, Тибет, Гобӣ, вулкони Кракатау. Омилҳои иқлимҳосилкунанда, хелҳои иқлими материк, Дарёҳои Об бо Иртиш, Лена, Амур, Ому, Сир, Зарафшон, Дунай, Рейн, Хуанҳо, Янтези, Ҳинд, Ганг, кӯлҳои Каспий, Онега, Женева, Иссикӯл, Исқандакӯл, Сарез, Балхаш. Хелҳои ғизогирии дарёҳо. Олами наботот ва ҳайвонот, ҷойгиршавии аҳолии материк ва сабабҳои он.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: аз рӯи харита муайян намудани мавқеи географии материк ва андозаи он; муқаррар намудани

комплексҳои табиӣ, зичии аҳолии мамлакатҳои калон; хусусиятҳои табиати материк ва қисмҳои алоҳидаи он.

Мавзӯи 8. Муқоисаи комплексҳои табиӣ материкҳо ва уқёнусҳо 2 соат

Манандӣ ва тафовути комплексҳои табиӣ материкҳо ва уқёнусҳо. Фарқияти азхудкунии материкҳо ва уқёнусҳо. Таъсири ғаболияти хоҷагии инсон ба табиати материкҳо ва уқёнусҳо.

Сарватҳои табиӣ материкҳо ва уқёнусҳо, пешомад ва душвории аз худ кардани онҳо. Намудҳои ғаболияти хоҷагӣ дар материкҳо ва уқёнусҳои алоҳида. Имкониятҳои истифодаи уқёнуси Ҷаҳонӣ дар оянда.

Фасли У

Қишри географӣ – 4 соат

Мавзӯи 1. Хусусиятҳои қишри географӣ ва соти он – 3 соат.

Қишри географӣ ва соҳти он. Таъсири мутақобилаи қисмҳои таркибии қишри географӣ – атмосфера, литосфера, гидросфера ва биосфера.

Хосиятҳои асосии қишри географӣ – мавҷудияти ҳаёт, се ҳолати модда (сахт, маъ, газ), гардиши мунтазами модда. Аҳамияти организмҳои зинда дар ташаккул ёфтани табиати Замин. Ҳок ҳамчун ташкилаи махсуси моддаҳои табиӣ. Қонуниятҳои инкишофи қишри географӣ. Мавқеи релеф ва иқлим дар ташаккули табиати Замин.

Қишри географӣ-калонтарин комплекси табиӣ Замин. Комплекси калонтарини он-материкҳо ва уқёнусҳо. Комплекси табиӣ материкҳо ва уқёнусҳо.

Саёҳат – 2 соат. Объектҳои мушоҳида: дашт, нимбиёбон, марғзор, водӣ, дарё, тепа, доманаҳои кӯҳ, сой ва ғайра.

Мавзӯи 2. Таъсири мутақобилаи табиат ва инсон – 1 соат.

Аҳамияти сарватҳои табиӣ, минералӣ, иқлимӣ, об, замин ва биологӣ барои ҳаёт ва ғаболияти хоҷагии инсон. Таъсири табиат ба шароити ҳаёти одамон. Тағйир ёфтани табиат ва табиати маҳал дар зери таъсири ғаболияти хоҷагии инсон. Ҳамкориҳои байналхалқӣ дар ҳалли масъалаҳои истифода ва муҳофизати табиати Замин.

Корҳои амалӣ: 7. Дар маҳал. Ошкор намудани ба ҳам алоқамандӣ ва ба ҳам таъсиррасонии қисмҳои таркибии комплекси табиӣ, ки дар натиҷаи фарқияти гармӣ ва боришот ба миён омадаанд. 8. Қашидани нақшаи оддитарин комплекси табиӣ маҳале, ки омӯхта мешавад.

Талабот ба дониш ва маҳорати талабагон.

Талабагон бояд инҳоро донанд; мафҳуми қишри географӣ, хосиятҳои асосии қишри географӣ, аҳамияти организми зинда дар ташаккули табиати Замин; сабабҳои гуногуни табиати материкҳо ва уқёнусҳо, таъсири мутақобилаи инсон ва табиат.

Талабагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: Дар зимни махсусияти табиати қаламрави маҳал шарҳ додани хосият ва соҳти қишри Замин.

Синфи У111

Географияи Тоҷикистон (68 соат, ҳафтае 2 соат, аз ин миқдор 8 соаташ ба ихтиёри худи муаллим гузошта мешавад)

Муқаддима – 2 соат

Географияи Тоҷикистон, мақсад ва вазифаҳои он.

Илмҳои географӣ – 4 соат

Давраҳои инкишофи илмҳои географӣ. Саҳми олимони Шарқ, рус ва тоҷик дар инкишофи илмҳои географӣ. Омӯзиши табиат ва хоҷагии халқи Тоҷикистон.

Қисми 1. Географияи табиии Тоҷикистон

Фасли 1

Тавсифи умумӣ – 14 соат

Мавзӯи 1. Мавқеи географӣ, сарҳад ва тақсимоти маъмури 2 соат

Мавзӯи 2. Релеф, сохти геологӣ ва сарватҳои зеризаминӣ 4 соат

Релеф ва сохти геологӣ. Сарватҳои зеризаминӣ. Сарватҳои зеризаминии минтақаҳои кӯҳҳо ва водиҳо. Сарватҳои зеризаминии барқарорнашаванда ва роҳҳои самаранок истифода бурдани онҳо. Ҳодисаҳои хавфноки табиӣ (заминчунбӣ, лағзиш, сел, ҳаракати пирияхҳо, тармакани, эрозияи хок) дар қаламрави ҷумҳурӣ. Хусусиятҳои хоси релеф, сохти геологӣ, сарватҳои зеризаминӣ ва ҳодисаҳои хавфноки табиии вилоят ва ноҳияҳои худ.

Алоқаи байни фанҳо. Зичии модда, қуввам вазнинӣ, қувваи таъсири мутақобилаи молекулаҳо (физика синфи 8).

Корҳои амалӣ: Дар харитаи контурии Тоҷикистон қайд кардани каторкӯҳҳои асосӣ ва муҳимтарин қонҳои сарватҳои зеризаминӣ.

Талабот ба дониш ва малака

Талабагон бояд инҳоро донанд:

- ба сохти геологӣ вобаста будани намудҳои релеф, ҷойгиршавии сарватҳои зеризаминӣ;
- мавзӯҳои асосии қонҳои ангишт, нефт, газ, металлҳои ранга, намак ва ғайра
- сарватҳои зеризаминии вилоят (ноҳия)-и худ
- сабаби рух додани заминчунбӣ, лағзиш, сел, ҳаракати пирияхҳо, тармакани ва эрозияи хок.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- харитаи табиӣ, геологӣ, тектоники Тоҷикистонро таҳлил намуда, вобастагии релеф, ҷойгиршавии сарватҳои зеризаминии маҳалро муайян карда тавонанд;
- буриши геологиро таҳлил намоянд.

Мавзӯи 3. 2 – соат

Тавсифи ҳарорати ҳаво (январ, июл) ва боришоти атмосферӣ. Намудҳои асосии иқлим ва аҳамияти он ба хоҷагии халқ. Иқлими вилоят (ноҳия)-и худ. Муҳофизати ҳавои атмосферӣ.

Алоқаи байни фанҳо.Энергияи об (физика синфи 7). Гармигунҷоиши хоси модда (физика синфи 8).

Корҳои амалӣ.Таҳлили ҳелҳои иқлим.Мушоҳидаи вазъи ҳавои маҳалли худ дар давоми моҳ,ҷамъбасти ва ҳулосабарории он.

Алоқаи байни фанҳо.Энергияи об (физика,синфи 7)

Талабот ба дониш ва малака

Талабагон бояд инҳоро донанд:

- омилҳои асосие,ки иқлими Тоҷикистонро муайян мекунад;
- шароит ва сарватҳои иқлими Тоҷикистон ва таъсири он ба фаҳолияти хоҷагии аҳоли;
- чорабиниҳо дар бобати тоза нигоҳ доштани ҳавои муҳити атроф.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- дар майдонҷаи географӣ,дар табиат мушоҳида бурда тавонанд;
- харитаи иқлимро истифода карда тавонанд.

Мавзӯи 4. Обҳои дохилӣ – 2 соат

Мафҳуми обҳои дохилӣ.Пиряхҳо ва шароити ташкили онҳо.Аҳамияти пиряхҳо дар ғизогирии дарёҳо.Дарёҳо.Ҳавзаҳои дарёҳо.Аҳамияти дарёҳои Тоҷикистон дар истеҳсоли нерӯи барқ ва обери сунӣ.Кӯлҳо ва ҳелҳои он (аз ҷиҳати пайдоиши ҳавза).Обҳои зеризаминӣ ва аҳамияти хоҷагии онҳо.Ноҳияҳои обҳои зеризаминӣ.Обҳои дохилии вилоят (ноҳия)-и худ.Муҳофизат намудани обҳои дохилӣ.

Алоқаи байни фанҳо:

Энергияи дарёҳо (физика, синфи 8)

Корҳои амалӣ: Аз рӯи харита муайян кардани нишебии ҷараёни Сирдарё ва Панҷ.Дар харитаи контурии Тоҷикистон ҷудо кардани ҳавзаҳои дарёҳои Ому,Сир ва Зарафшон.

Талабот ба дониш ва малака

Талабагон бояд инҳоро донанд:

- пиряхҳо ва аҳамияти онҳо;
- ҳавзаҳои дарёҳои Тоҷикистон,кӯлҳои калонтарин,ҳелҳои ҳавзаҳои кӯлҳо аз ҷиҳати пайдоиш.обанборҳо ва кналҳои калонтарин;
- муҳофизати обҳои дохилӣ.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- аз харитаи табиӣ ҳавзаҳои дарёҳоро ҷудо карда тавонанд.

Мавзӯи 5. Ҳок ва замини истифодашаванда – 2 соат.

Тавсифи умумии хок.Ҳелҳои хок ва фарқияти ҳосилнокии онҳо.

Паҳнгардии фарозии хок. Мелиоратсияи замин.Замини истифодашавандаи Тоҷикистон.Эрозияи хок,тадбирҳои пешгирии кардани он.Ҳоки вилоят (ноҳия)-и худ.

Алоқаи байни фанҳо.Ҳок ҳамчун муҳити нашъунамои рустани; Шудгори замин (ботаника,синфи 6). Ҳодисаи капиллярнокии хок (физика, синфи 7).

Мавзӯи 6. Олами ҳайвонот ва наботот – 2 соат

Ғуногунии олами наботот.Паҳнгардии фарозии наботот.ғуногунии

олами ҳайвонот ва ыарозӣ паҳн гардидани он.Аҳамияти хоҷагии олами наботот ва ҳайвонот.Олами наботот ва ҳайвоноти вилоят (ноҳия)-и худ.Чорабиниҳо оид ба муҳофизат ва барқарор намудани наботот ва ҳайвонот.

Алоқаи байни фанҳо. Олами набототи кураи замин (ботаника,синфи 6).

Талабот ба дониш ва малака

Хонандагон бояд донанд:

- намудҳои асосии хок ва тарзи паҳншавии онҳо;ноҳияҳои асосии мелиоратсия;
- наботот,ҳайвонот ва паҳнгардии онҳо.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- аз рӯи харита тасвир намудани гуногунӣ ва паҳнгардии наботот ва ҳайвонот.

Фасли 11

Ноҳияҳои табиӣ Тоҷикистон

Мавзӯи 1. Зонаҳои табиӣ – 2 соат

Фарозӣ ҷойгир шудани зонаҳои табиӣ.Зонаҳои табиӣ вилоят (ноҳия)-и худ.

Алоқаи байни фанҳо.Олами набототи кураи Замин (ботаника,синфи 6)

Кори амалӣ.Аз рӯи харита тартиб додани тавсифи зонаҳои табиӣ

Мавзӯи 2.Муҳофизати табиат ва масъалаҳои экологӣ-3 соат

Мавзӯи 3. Ноҳияҳои асосии табиӣ-8 соат

Ноҳияҳои Шимолии тоҷикистон,Зарафшон,Чанубу Ғарбии Тоҷикистон.

Қаротегину Дарвоз,Помир.мавқеи табиӣ-географӣ.Соҳти геологӣ, хусусияти релеф,ҷойгиршавии сарватҳои зеризаминӣ.Хусусияти иқлим, хок,наботот ва ҳайвонот.Сарватҳои табиӣ ва истифодаи онҳо.

Муҳофизат ва тағйир додани табиат.

Талабот ба дониш ва малака

Хонандагон бояд донанд;

- зонаҳои табиӣ Тоҷикистон ва вобастагии ҷойгиршавии онҳо ба шароити иқлимӣ ва релефи маҳал;муҳофизати табиат ва сарватҳои табиӣ;
- ноҳияҳои табиӣ Тоҷикистон ва тафовути онҳо.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- дар маҳал нақша гирифта тавонанд;
- аз рӯи нақша комплексҳои табиӣ-территориявиро тавсиф карда тавонанд;
- барои муҳофизат намудани табиати маҳали худ чораҳо андешида тавонанд.

Қисми 11.Географияи иқтисодии Тоҷикистон

Фасли 111

Аҳолии Тоҷикистон – 3 соат

Мавзӯи 1.Шумора.Афзоиши табиӣ ва ҳичрати аҳоли.Сокиншавӣ ва

зичии аҳоли. Аҳолии шаҳр ва деҳот – 1 соат

Мавзӯи 2. Ҳайати миллӣ ва иҷтимоии аҳоли – 1 соат

Мавзӯи 3. Захираҳои меҳнатӣ. Истифода бурдани захираҳои меҳнатӣ. Аҳоли ва захираҳои меҳнати вилоят (ноҳия)-и худ – 1 соат.

Алоқаи байни фанҳо. Пайдоиши шаҳрҳо. мавқеи шаҳрдар тараққиёти савдо ва саноат (таърих, синфҳои 5-6)

Корҳои амалӣ 5. тартиб додани диаграммаи таносуби аҳолии шаҳр ва кишлоқ. Тавсифи шаҳрҳо аз рӯи вазифашон дар хоҷагии халқ.

Таҳлили афзоиши табиӣ аҳоли.

Талабот ба дониш ва малака

Хонандагон бояд донанд;

- миқдори аҳоли ва ҳайати миллии он;
- афзоиши табиӣ аҳоли ва зичии он;
- ноҳияҳои сараҳолии Тоҷикистон ва шаҳрҳои калон;
- ба кадом омилҳо вобаста будани афзоиши захираҳои меҳнатӣ.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- ҳангоми омӯхтани аҳоли аз харита зичии аҳоли, диаграммаҳо ва ҷадвалҳоро истифода бурда тавонанд ва дар асоси онҳо хулосаҳои оддитарини иқтисодӣ бароранд;
- аз рӯи маълумоти масоҳат ва миқдори аҳоли зичии аҳолиро муайян карда тавонанд;
- мафҳуми захираҳои меҳнатиро фаҳмонда тавонанд.

Фасли 1У

Тавсифи умумии хоҷагии халқ – 19 соат

Мавзӯи 1. Давраҳои инкишофи хоҷагии халқ. Инкишофи хоҷагии халқ дар давраи Шӯравӣ – 2 соат.

Талабот ба дониш ва малака

Хонандагон бояд донанд;

- давраҳои ташаккулёбии хоҷагии халқ;
- соҳаҳои хоҷагии халқ.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- Гуногунии инкишофи хоҷагии халқро дар давраҳои гуногун шарҳ дода тавонанд;
- мафҳуми хоҷагии халқро фаҳмонда таркиб ва дар кадом давра ташаккул ёфтани онро фаҳмонанд.

Мавзӯи 3. Саноат – 5 соат.

Таъсири саноат ба муҳити географӣ. Таркиби соҳаҳои саноат. Инкишофи саноат.

Энергетика. Аҳамияти энергетика дар пешрафти хоҷагии халқ. Таркиби соҳавии энергетика. саноати сӯзишворӣ. Таркиби соҳавии саноати сӯзишворӣ.

Саноати нафт ва газ. Қубурҳои газкаш. Саноати ангишт. Конҳои асосии ангишт.

Электроэнергетика ва аҳамияти он дар инкишофи хоҷагии

ҳалқ.Оқилона истифода бурдани сарватҳои энергетикӣ.

Саноати мошинасозӣ.Аҳамияти он дар пешрафти хоҷагии ҳалқ.Корхонаҳои маҳсусгардонидаи мошинсозӣ ва ҷойгиршавии онҳо.Саноати металлургияи ранга.Манбаи ашёи хом.

Саноати химия,аҳамияти он дар хоҷагии ҳалқ.Ҷойгиршавии корхонаҳо ва маҳсулоти онҳо.

Саноати истеҳсоли масолеҳи сохтмон.Ҷойгиршавии корхонаҳо ва маҳсулоти он.

Саноати ҷубкоркунӣ.Ҷойгиршавии корхонаҳои он ва маҳсулоти он.Саноати вилоят (ноҳия) –и худ.

Алоқаи байни фанҳо. Хелҳои гуногуни сӯзишворӣ (химия, синфи 7).

Энергияи бод,дарё,ҳарорати сӯхтани сӯзишворӣ;воҳиди иқтидор ва кор. Элетрикони (физика,синфҳои 7-8). Ҳосил шудани ангиштсанг (ботаника,синфи 6; рехтагарӣ дар Тоҷикистон(таърихи Тоҷикистон). Татбиқи кислотаҳо дар хоҷагӣ, ба асос гирифтани таҷрибаҳои лабораторӣ бо намакҳо ва кислотаҳо; давраи асосии истеҳсоли кислотаи сулфат (химия,синфи 8). Наботот,зиёд будани дарахтони сӯзанбарги гуногун,аҳамияти он дар хоҷагӣ (ботаника,синфи 6).

Корҳои амалӣ 6. Тавсифи сарватҳои энергетикӣ тоҷикистон.Шарҳ додани таъсири манфии корхонаҳои саноати металлургияи ранга ва химия ба муҳити географӣ ва роҳҳои пешгирӣ намудани он.

Талабот ба дониш ва малака

Хонандагон бояд донанд;

- соҳаҳои саноати Тоҷикистон;

- соҳаҳои тахсисонидани саноат

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- сабаби ин ё он корхонаро дар ин ё он мавзӯ ҷойгир карданро фаҳмонда тавонанд;

- ба корхонаҳои саноатӣ баҳои иқтисодӣ дода тавонанд;

- схемаи коркарди ашёи хомро (дар корхонаҳои саноатӣ) тартиб дода тавонанд;

- схемаи робитаи истеҳсолии корхонаҳои саноатиро тартиб дода тавонанд.

Комплекси агросаноатӣ – 7 соат

Таркиби комплекси агросаноатӣ.Аҳамияти он дар хоҷагии ҳалқ.

Хоҷагии қишлоқ асоси комплекси агросаноатӣ.Обёрии замин.Соҳаҳои растанипарварӣ ва бо ҳам алоқамандии онасосии растанипарварӣ ва чорводорӣ.маҳсусгардонии ноҳиявии хоҷагии қишлоқ.Хоҷагии қишлоқи наздишаҳрӣ,Саноати хӯрокворӣ.Базаи ашёи хоми саноати хӯрокворӣ.Таркиби соҳавии саноати хӯрокворӣ.Соҳаҳои комплекси агросаноатии вилоят (ноҳия)-и худ.

Алоқаи байни фанҳо.Аҳамияти хоҷагӣ ва муҳофизати моҳиён,моҳигирӣ (биология,синфи 7).

Корҳои амалӣ:Аз рӯи нақшаи пешниҳодкардаи муаллим тавсиф кардани корхонаи маҳалли худ.Тавсиф намудани яке аз соҳаҳои

махсусгардонидаи саноат.

Саёҳат – 2 соат.

Талабот ба дониш ва малака

Хонандагон бояд донанд;

- махсусгардонии соҳавӣ-ноҳиявии хоҷагии қишлоқ;
- таркиби соҳавии комплекси агросаноатӣ.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- аз рӯи маълумотҳои маркази омор таносуби тараққиёти соҳаи растанипарварӣ ва чорводориро ҳисоб намуда, шарҳ дода тавонанд.

Комплекси истеҳсолкунандаи молҳои истеъмоли халқ ва хизматрасонӣ – 2 соат.

Таркиби соҳавии комплекс.

Манбаи ашёи хом. Аҳамияти комплекс дар хоҷагии халқ. Саноати сабук ва таркиби соҳавии он. Саноати бофандагӣ ва соҳаҳои муҳими он. Саноати трикотажӣ, саноати чармгарӣ ва пойафзолбарорӣ. Соҳаи хизматрасонии аҳоли. Шаклҳои нави хизматрасонӣ.

Корҳои амалӣ: Тартиби додани схемаи коркарди пайдарҳамаи нахи пахта ва пила дар комбинати пахтагин ва абрешим.

Талабот ба дониш ва малака

Хонандагон бояд донанд;

- Таркиби соҳавии комплекси истеҳсолкунандаи молҳои истеъмоли халқ ва соҳаи хизматрасонӣ;
- саноати сабук ва базаи ашёи хоми он.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- схемаи коркарди нахи пахта ва пилларо тартиб дода тавонанд.

Нақлиёти Тоҷикистон – 1 соат

Таркиби нақлиёт ва хусусияти он. Аҳамияти нақлиёт дар хоҷагии халқ. Нақлиёти автомобилӣ. Таъсири шароити табиӣ ба сохтани роҳи автомобилӣ. Роҳи оҳан ва нақлиёти ҳавоӣ. Боркашонии намудҳои нақлиёт. Нақлиёти Вилоят (ноҳия)-и худ.

Корҳои амалӣ. Дар асоси нақшаи тартибдодаи муаллим тавсиф намудани яке аз роҳҳои автомобилгарди байниноҳиявии ҷумҳурӣ.

Талабот ба дониш ва малака

Хонандагон бояд донанд;

- намудҳои нақлиёт ва ҷихати хоси онҳо;
- гиреҳҳои асосии нақлиёт.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- дар харита контурӣ акс кунонидани хелҳои роҳи нақлиёти автомобил ва роҳи оҳан.

Фасли У

Ташкили минтақавии хоҷагии халқ – 16 соат

Мавзӯи 1. Ноҳиябандии иқтисодӣ ва сиклҳои истеҳсоли – 2 соат

Мавзӯи 2. Комплекси территориявию истеҳсолии Тоҷикистони Ҷанубӣ (К.Т.И.Т.Ҷ.) – 1 соат

Корҳои амалӣ. Дар дафтар кашидани нақшаи К.Т.И.Т.Қ.

Тавсифи ноҳияҳои иқтисодии тоҷикистон – 7 соат

Ноҳияи иқтисодии Суғд. Хусусияти мавқеи географӣ. Шароит ва сарватҳои табиӣ. Аҳолии ва истифодаи захираҳои меҳнатӣ. Соҳаҳои махсусгардонида: пахтакорӣ, тамокукорӣ, тоқпарварӣ, боғдорӣ, кирмакпарварӣ. Чорводорӣ ширини гушти. Саноати бофандагӣ, қолинбофӣ хӯрокворӣ ва маъдан. Марказҳои асосии саноатӣ. Дурнамои инкишофи ноҳия.

Ноҳияи иқтисодии Ҳисор, Мавқеи иқтисодӣ-географӣ. Шароит ва сарватҳои табиӣ. Аҳолии захираҳои меҳнатӣ ва истифода бурдани он. Соҳаҳои махсусгардонидашудаи саноати мошинсозӣ ва металлкоркунӣ, чӯбкоркунӣ, саноати истеҳсоли маснуоти сохтмон, истеҳсоли матои пахтагин, трикотаж, чарму пойяфзол, равшанкашӣ. Соҳаҳои махсусгардонидани хоҷагии қишлоқ; пахтакорӣ, чорводорӣ, боғдорӣ ва сабзавоткорӣ.

Ноҳияи иқтисодии Вахш. Мавқеи иқтисодӣ-географӣ. Шароит ва сарватҳои табиӣ. Аҳолии захираҳои меҳнатӣ ва истифода бурдани он. Аҳолии ва аз захираҳои меҳнати таъмин будани ноҳия. Базаи асосии пахтакорӣ (асосан пахтаи маҳинах) чумхурӣ. Ситруспарварӣ. Чорводорӣ (қароқулпарварӣ).

Саноат. Нерӯи барқ, Химия, пахтадозакунӣ, равшанкашӣ. Марказҳои саноатӣ. Муҳофизати муҳити атроф. Дурнамои тараққиёти хоҷагӣ.

Ноҳияи иқтисодии Кӯлоб. Мавқеи географӣ. Шароит ва сарватҳои табиӣ. Аҳолии ва ҷойгиршавии он. Истифода бурдани захираҳои меҳнатӣ. Хоҷагии қишлоқ. Пахтакорӣ ва ғаллакорӣ чорводорӣ тараққиқарда.

Саноат: пахтадозакунӣ ва равшанкашӣ. Дурнамои тараққиёти хоҷагӣ аз худ намудани дашти Данғара, муҳофизати хок аз эрозия.

Ноҳияи иқтисодии Қаротегин-Ғарм. Мавқеи географӣ. Шароит ва сарватҳои табиӣ. Аҳолии ва ҷойгиршавии он ва масъалаи истифода бурдани захираҳои меҳнатӣ. Чорводорӣ чарогоҳӣ бо алоқамандии картошкакорӣ. Пешомади инкишофи хоҷагӣ.

Бадахшони Кӯҳӣ (Помир). Мавқеи географӣ. Ҷиҳати ҳоси шароити табиӣ дар аз худ намудани қаламрав, ҷойгиршавии аҳолии ва тараққиёти хоҷагӣ.

Захираҳои меҳнатӣ ва истифода бурдани он. Чорводорӣ чарогоҳӣ, картошка ва тамокупарварӣ. Ҷиҳати ҳоси инкишофи саноат. Дурнамои тараққиёти хоҷагӣ ва масъалаи аз худ намудани сарватҳои табиӣ.

Корҳои амалӣ. Тавсифи иқтисодӣ-географӣ яке аз ноҳияҳои иқтисодӣ аз рӯи нақшаи пешакӣ тартибдодашуда. Дар харитаи контурӣ кашидани робитаи берунии иқтисодии яке аз ноҳияҳои иқтисодӣ.

Саёҳат – 2 соат.

Талабот ба дониш ва малака

Хонандагон бояд донанд;

- фарқияти территориявии шароит ва сарватҳои тубии қаламрави чумхурӣ;
- ноҳияҳои иқтисодии чумхурӣ, хусусият ва дурнамои тараққиёти хоҷагии онҳо;
- ташаккул ёфтани комплекси территориявӣ-истехсолии ҷанубии Тоҷикистон ва аҳамияти он дар хоҷагии халқи чумхурӣ;
- давраҳои истеҳсолӣ.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- тавсиф намудани ноҳияҳои иқтисодӣ, комплекси территорияви-истехсолии ҷанубии Тоҷикистон, марказҳои саноатӣ аз рӯи нақшаи муаллим пешниҳодкарда;
- тартиб додани нақшаи алоқаи иқтисодии ноҳияҳои алоҳидаи иқтисодии чумхурӣ.

Мавзӯи 2. Алоқаи иқтисодии Тоҷикистон -1 соат

Алоқаи иқтисодӣ бо мамлакатҳои ҷаҳон ва ҳамсоя.

Мавзӯи 3. Иқтисодиёти Тоҷикистон –комплекси ягонаи хоҷагии халқ – 1 соат.

Такрори умумӣ

Муқоисаи хоҷагӣ ва аҳолии ноҳияҳои иқтисодии Суғд, Ҳисор, Вахш ва алоқаи байни онҳо. Масъалаҳои асосии пешрафти хоҷагии ноҳияи иқтисодии Кулоб, Фарм ва Бадахшони Кӯҳӣ.

Талабот ба дониш ва малака

Хонандагон бояд донанд;

- алоқаи иқтисодии чумхурӣ бо мамлакатҳои ҷаҳон ва ҳамсоя;
- мақсади асосии истеҳсолоти моддӣ;
- вобастагии баланд гардидани дараҷаи некӯаҳволии халқ ба пешрафти истеҳсолот.

Хонандагон бояд иҷро карда тавонанд:

- схемаи робитаи иқтисодии дохили чумхуриро шарҳ дода тавонад;
- дар асоси манбаъҳои гуногуни ахборот ба ноҳияҳои иқтисодӣ ва комплекси территориявӣ-истехсолии ҷануби Тоҷикистон баҳои иқтисодӣ дода тавонанд;
- таъсири фаъолияти хоҷагидориро ба табиати маҳал мушоҳида карда тавонанд.

Мавзӯи 4. Тараққиёти хоҷагии халқи вилоят (ноҳия)-и худ – 2 соат

Таҷҳизоти таълимии географияи Тоҷикистон. Географияи табиӣ Тоҷикистон.

Гербарияи набототи маҳали худ. Гербарияи рустаниҳои мазрӯи маҳалли худ. Намунаҳои ҷинсҳои кӯҳӣ. Минералҳои маҳаллӣ ва чумхурӣ. Харитаи табиӣ Тоҷикистон. Кинофилм.

Географияи иқтисодии Тоҷикистон

Намунаи маҳсулоти хоҷагии қишлоқ, саноати маҳаллӣ ва чумхурӣ. Гербарияи рустаниҳои маданияи маҳаллӣ ва чумхурӣ. Схемаи давраҳои истеҳсолӣ, комплекси территориявӣ-истехсолии ҷануби

Тоҷикистон. Харитаи тақсимои сиёсӣ-маъмурӣ ва иқтисодии Тоҷикистон.

Харитаи тақсимои сиёсӣ-маъмурӣ ва комплекси вилоятҳо. Кинофилмҳо.

Синфи 1X

Географияи иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷаҳон (68 соат, ҳафтае 2 соат)

Муқаддима – 1 соат

Фанни географияи иқтисод ва иҷтимоии ҷаҳон. Омӯхтани афзоиш ва ҷойгиршавии аҳоли. Ҳоҷагии ҷаҳон. Минтақаҳо ва мамлакатҳои алоҳида.

Фасли 1

Тавсифи умумии иқтисодию географияи ҷаҳон -19 соат

Мавзӯи 1. Харитаи ҳозираи сиёсии ҷаҳон – 2 соат

Давраҳои таҷаккул ёфтани харитаи сиёсии ҷаҳони имрӯза. Заволи системаи мустамликадорӣ. Мавқеи мамлакатҳои озодшуда дар сиёсати ҷаҳонӣ. Муҳоҷаи НАТО (Созмони шартномаи Атлантикаи Шимолӣ). Ҳамзистии осоиштаи мамлакатҳо. Бо роҳи сулҳ ва паст намудани шиддати вазъияти байналхалқӣ. Дигаргуниҳои сиёсию иқтисодӣ дар мамлакатҳои собиқ системаи сотсиалистӣ. Типҳои иҷтимоию иқтисодии мамлакатҳо.

Кори амалӣ. 1. Тавсифи мавқеи сиёсию географияи мамлакатҳои алоҳида мувофиқи интиҳоби муаллим.

Талабот ба дониш ва маҳорати хонандагон

Хонандагон бояд инҳоро донанд; мафҳуми мавқеи сиёсию географӣ, типҳои иҷтимоию иқтисодии мамлакатҳои ҷаҳон; ҳамкорӣ ва ҳамзистии осоиштаи халқҳо.

Хонандагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд; харитаи сиёсии ҷаҳонро шарҳ диҳанд; мавқеи сиёсию географияи мамлакатро тавсиф карда тавонанд; ахбори оммавиरो сарфаҳм рафта, дуруст истифода баранд.

Мавзӯи 2. Географияи сарватҳои табиӣ ҷаҳон – 2 соат

Мафҳуми муҳити географӣ ва мавқеи он дар ҳаёти ҷамъият. Сарватҳои табиӣ ҷаҳонӣ, ҷойгиршавии территориявии онҳо. Захираҳои сарватҳои табиӣ укёнуси ҷаҳонӣ. Сарватҳои рекреационӣ. Дараҷаи аз захираҳои сарватҳои табиӣ таъмин будани мамлакатҳои гуногун. Ифлос шудани муҳити атроф ва масъалаҳои экологии инсоният. Роҳҳои ҳалли масъалаҳои экологӣ. Истифодаи оқилона ва ғайриоқилонаи табиат. Ҷиҳатҳои иҷтимоию сиёсии истифодаи табиат. Масъулияти инсоният барои бад нашудани муҳити атроф.

Кори амалӣ. 2. Баҳои иқтисодии аз ҷиҳати захираи сарватҳои табиӣ таъмин будани мамлакатҳо ва минтақаҳои алоҳидаи рӯи замин.

Талабот ба дониш ва маҳорати хонандагон

Хонандагон бояд инҳоро донанд; мафҳуми муҳити географӣ. Аз захираи сарватҳои табиӣ таъмин будан. Марҳилаи ҳозираи таъсири мутақобилаи ҷамъият ва табиат. Қонуниятҳои асосии ҷойгиршавии захираҳои сарватҳои минералӣ, замин, об, ҷангали ҷаҳонӣ ва ноҳияҳои асосии

чойгиршавии онҳо; роҳҳои асосии ҳалли масъалаҳои экологӣ.

Хонандагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: аз захираи сарватҳои табиӣ таъмин будани ноҳияҳои алоҳидаро тасвир намоянд; дар зимни матни китоби дарсӣ ва маълумотҳои матбуоти дарӣ тарзҳои гуногуни истифодаи табиатро тавсиф намоянд.

Мавзӯи 3. Географияи аҳолии ҷаҳон – 4 соат.

Аҳоли – қувваи асосии истехсолкунандаи ҷамъият. Афзоиши аҳоли. Шумораи аҳоли. Миқдори аҳолии ҷаҳон. «Таркиши демографӣ». Нобаробар афзудани аҳоли дар ноҳияҳои алоҳидаи рӯи замин. Сиёсати демографӣ. Ҳаёти ҷинсӣ ва синусолии аҳолии ҷаҳон, захираҳои меҳнатӣ. Ҳаёти синфӣ, наҷодӣ. миллии аҳоли. Ҳалли масъалаи милли дар мамлакатҳои гуногун. Географияи динҳо. Нобаробар чойгир шудани аҳоли дар сатҳи хушкӣ ва сабабҳои он. Аҳолии шаҳр ва деҳот. Урбанизатсия ҳамчун ҷараёни умумиҷаҳонӣ, географияи он. Географияи ҳичрати байналхалқии аҳоли.

Кори амалӣ 3. Муқоиса намудани захираҳои меҳнати ноҳияҳои алоҳидаи ҷаҳон.

Талабот ба дониш ва маҳорати хонандагон

Хонандагон бояд инҳоро донанд; мафҳуми афзоиши табиӣ, механикӣ ва урбанизатсия; географияи афзоиши табиӣ аҳоли, ҳаёти ҷинсӣ, синусоли ва синфӣ он; захираҳои меҳнатӣ; тавсифи халқҳои ҷаҳон. хусусияти асосии паҳншавии он дар рӯи замин; суръати урбанизатсия дар мамлакатҳои алоҳида.

Хонандагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: дар асоси сарчашмаҳои гуногуни дониш муайян намудани тафовути афзоиш, ҳаёт ва чойгиршавии аҳолии ноҳияҳои гуногуни ҷаҳон; зимни маълумотҳои мухталиф тавсиф намудани ҳодисаҳои иҷтимоӣ ва иқтисодии ҷаҳон.

Мавзӯи 4. Географияи хоҷагии ҷаҳонӣ – 6 соат.

Хоҷагии ҷаҳонӣ, марҳалаҳои ташаккул ва инкишофи он. Тақсими байналхалқии географии (территориявӣ) меҳнат. Интегратсия (ҳамоҳангсозии) байналхалқии иқтисодӣ. Хоҷагии ҷаҳонӣ дар давраи инқилоби илмӣ ва техникаӣ ва таъсири он ба таркиби соҳавӣ ва чойгиршавии истехсолот.

Географияи соҳаҳои хоҷагии ҷаҳон.

Географияи саноати ҷаҳон. Саноати сӯзишворӣ энергетикӣ, маъдан ва маснуотбарории ҷаҳон, хусусиятҳои асосии чойгиршавии онҳо. ноҳияҳои калонтарини саноати ҷаҳон. Саноат ва муҳити атроф.

Географияи хоҷагии қишлоқи ҷаҳон. Хусусиятҳои асосии растанипарварӣ ва чорводорӣ, ноҳияҳои калонтарини хоҷагии қишлоқ. Хоҷагии қишлоқ ва муҳити атроф.

Географияи нақлиёти ҷаҳон. Нақлиёт ва муҳити атроф. Робитаҳои иқтисодии берунӣ, шаклҳои он. Туризм байналхалқӣ.

Кори амалӣ: 4. Тартиб додани нақшаи чойгиршавии ноҳияҳои асосии соҳаҳои саноати энергетикӣ, мошинсозӣ, химияи ҷаҳон (интиҳобан).

Талабот ба дониш ва маҳорати хонандагон

Хонандагон бояд инҳоро донанд; мафҳуми хоҷагии ҷаҳонӣ, тақсими

байналхалқии географияи меҳнат, чиҳатҳои асосии тараққиёти истеҳсолот дар шароити инқилоби илмию техникӣ, таъсири инқилоби илмию техникӣ ба таркиби соҳавӣ ва ҷойгиршавии истеҳсолот дар тамоми ҷаҳон. Ноҳияи асосии ҷойгиршавии соҳаҳои асосии саноати энергетикӣ, маъдан ва маснуотбарории ҷаҳон. Ноҳияҳои асосии хоҷагии қишлоқи ҷаҳон; самтҳои асосии робитаҳои байналхалқии иқтисодӣ. Хонандагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: зимни харита ва маълумотҳои статистикӣ ошкор намудани омилҳои ҷойгиршавии соҳаҳои саноат ва хоҷагии қишлоқ, тартиб додани харитаи нақшавии ноҳияҳои асосии соҳаҳои муҳими саноат.

Мавзӯи 5. Масъалаҳои умумиҷаҳонии инсоният – 2 соат.

Ҷамъбасти дониш

Ба вуҷуд омадани масъалаҳои умумиҷаҳонии инсоният, масъалаи сулҳ ва яроқпартоӣ, пешгирӣ кардани ҷанги ҷаҳонӣ; муҳофизати муҳити атроф, афзоиши аҳоли ва масъалаҳои озӯкаворӣ, энергетикӣ, ашёи хом, аз худ намудани кайҳон ва сарватҳои уқёнуси ҷаҳонӣ, бартараф кардани ақибмонии иқтисодии мамлакатҳои рӯ ба инкишоф. Роҳҳои ҳалли онҳо дар мамлакатҳои гуногуни ҷаҳон.

Фасли 11

Тавсифи мамлакатҳои ҷаҳон – 16 соат

Мавзӯи 1. Мамлакатҳои Аврупо дар харитаи ҷаҳон – 3 соат

Мавқеи иқтисодию географӣ. Табиат ва сарватҳои табиӣ. Истифода ва муҳофизати табиат.

Аҳоли. Шумора ва афзоиши аҳоли. Ҷойгиршавии аҳоли. Шаклҳои маскуншавӣ. Аҳолии шаҳр ва деҳот. Захираҳои меҳнатӣ. Ҳайати миллий. Динҳои асосӣ ва географияи онҳо. Хоҷагӣ. Тавсифи умумии хоҷагӣ. Саноат ва таркиби соҳавии он. Ҷойгиршавии соҳаи саноат. Хоҷагии қишлоқ, ҷойгиршавии соҳаи асосии он. Нақлиёт ва робитаҳои иқтисодии берунӣ.

Кори амалӣ 5. Дар харитаи контурӣ кайд намудани марказҳои асосии мошинсозӣ ва энергетикӣ.

Талабот ба дониш ва маҳорати хонандагон

Хонандагон бояд инҳоро донанд; мавқеи иқтисодию географӣ, захираҳои меҳнатӣ. Динҳои асосӣ, таркиби соҳавии саноат ва хоҷагии қишлоқ.

Хонандагон бояд соҳиби маҳорати зерин шаванд: аз харита марказҳои саноатӣ ва ҷойгиршавии соҳаҳои хоҷагии қишлоқро нишон дода тавонанд.

Мавзӯи 2. Мамлакатҳои мутараққии Аврупои Ғарбӣ – 4 соат

Хусусиятҳои хоси мавқеи иқтисодию географияи ҚФО (Ҷумҳурии Федеративии Олмон), Бритониёи Кабир, Фаронса, Итолиё. Вобастагии ин мамлакатҳо ба импорти хелҳои гуногуни ашёи хом, Шумора ва ҳайати миллии аҳоли. Дараҷаи баланди урбанизатсия (ҚФО, Бритониёи Кабир). Шаҳрҳои калонтарин, эгломератсияи шаҳрҳо. Аврупои Ғарбӣ-ноҳияи ҳичрати хориҷии аҳоли.

Хусусиятҳои асосии ҷойгиршавии истеҳсолот, масъалаҳои ноҳияҳои ақибмонда дар мисоли Фаронса, Итолиё ва Британияи Кабир. Заминаҳо

табии тараққиёти саноат. Саноати ангишт, нафт ва газ, соҳаи гидроэнергетика. Марказҳои асосии металлургия ва химия. Ҳоҷагии чангал ва чӯбкоркунӣ. Мавқеи мошинасозӣ дар иқтисодиёт.

Чойгиршавии саноати сабук. Ноҳияҳои асосии саноатӣ.

Заминаҳои табиӣ инкишофи ҳоҷагии қишлоқ. Хусусиятҳои асосии географияи чорводорӣ ва растанипарварӣ, ноҳияҳои асосии ҳоҷагии қишлоқ. Хусусиятҳои асосии комплекси агросаноатӣ.

Нақлиёт. Ноҳияҳои асосии истироҳат ва туризм. Тезутунд шудани проблемаҳои экологӣ.

Кори амалӣ 6. Тартиб додани тавсифи муқоисавии иқтисодию географияи ду мамлакат.

Мавзӯи 3. Мамлакатҳои хурди Аврупо – 2 соат

Харитаи сиёсӣ. Мавқеи иқтисодию географияи мамлакатҳои Аврупои Миёна, Шимолӣ ва Ҷанубӣ.

Аҳоли. Ҳаёти милли. Нобаробар чойгир шудани аҳоли дар Аврупои Миёна ва Шимолӣ.

Ҳоҷагӣ. Дараҷаи гуногуни тараққиёти онҳо. Вобастагии ҳоҷагӣ ба давлатҳои мутараққӣ.

Нақлиёт. Тафовути дохилӣ; мамлакатҳои Аврупои Миёна, Шимолӣ ва Ҷанубӣ.

Мавзӯи 4. Мамлакатҳои Аврупои Шарқӣ – 7 соат

Харитаи сиёсӣ. Дигаргуниҳои куллии иҷтимоӣ, сиёсӣ ва иқтисодӣ. Хусусиятҳои асосии мавқеи иқтисодию географӣ. Таъмин будан аз захираҳои сарватҳои табиӣ.

Шумора, ҳаёти милли ва хусусиятҳои асосии чойгиршавии аҳоли. Шаҳрҳои калонтарин. Имконияти истифодаи сарватҳои табиӣ барои тараққиёти саноат. Комплекси сӯзишворию энергетикӣ. Саноати ангишсанг. Электроэнергетика. Металлургия ва чойгиршавии он.

Ноҳияҳои асосии саноати химия ва коркарди чӯб. Мавқеи асосии мошинасозӣ ва чойгиршавии он. Соҳаҳои саноати сабук. Ноҳияҳои асосии саноат.

Заминатабиӣ тараққиёти кишоварзӣ. Тафовути территориявии таҳсиси кишоварзӣ. Ташаккули комплекси агросаноатӣ.

Нақлиёт. ноҳияҳои асосии истироҳат ва туризм. Роҳҳои ҳаи масхалаҳои беҳтар кардани шароити экологӣ.

Тавсифи муҳтасари давлатҳои алоҳида; Полша, Венгрия, Руминия, Булғория. Русия, Беларусия, Украина, Молдова. ҷумҳуриҳои назди Балтика.

Кори амалӣ 7. Тартиб додани тавсифи иқтисодию географияи мамлакат (интиҳобан).

Талабот ба дониш ва маҳорати хонандагон

Хонандагон бояд инҳоро донанд; харитаи сиёсӣ, хусусиятҳои ҳоси мавқеи иқтисодию географӣ, географияи захираҳои сарватҳои табиӣ, чойгиршавии соҳаҳои асосии саноат; ноҳияҳои кишоварзӣ; хатҳои асосии нақлиёт; ҳолати экологӣ.

Хонандагон бояд инҳоро донанду тавонанд: тартиб додани тавсифи муқоисавии мамлакатҳои алоҳида ба сарватҳои табиӣ мамлакат баҳои

иктисодӣ додан; тавсиф намудани мавқеи иқтисодию географии мамлакат.

Фасли 111

Осиё – 23 соат

Мавзӯи 1. Мамлакатҳои Осиё (ғайр аз қисми Осиёгии Русия) – 3 соат

Андоза ва ҳайати қаламрав. Харитаи сиёсӣ: мамлакатҳои тамоюли гуногуни сиёсию иқтисодӣ. Сарватҳои табиӣ ва имкониятҳои истифодаи он.

Аҳоли. Динҳои асосӣ. Ҷойгиршавии аҳоли. Шаҳрҳои калонтарин, хоҷагӣ. Географияи саноат ва кишоварзӣ. Нақлиёт. Масъалаҳои экологӣ. Тафовути дохилӣ; мамлакатҳои Осиёи Марказӣ, Шарқӣ ва Ҷанубӣ, Ҷанубу Шарқӣ ва Ҷанубу Ғарбӣ.

Кори амалӣ 8. Тавсифи муқоисавии мамлакатҳои Осиёи Марказию Шарқӣ ва Ҷанубӣ.

Мавзӯи 2. Тавсифи мамлакатҳои алоҳидаи Осиёи

Марказӣ, Шарқӣ, Ҷанубӣ, Ҷанубу Ғарбӣ, Ҷанубу Шарқӣ- 19 соат.

Республикаи Халқии Хитой. Қаламрав, шароит ва сарватҳои табиӣ. Аҳоли. Масъалаи истифодаи қаламрав ва захираҳои меҳнатӣ. Хусусиятҳои ҷойгиршавии аҳоли ва хоҷагӣ. Ноҳияҳои муҳимтарини саноат ва кишоварзӣ, шаҳрҳои калонтарин. Тафовути хоҷагии Хитойи Шарқи ва Ғарбӣ.

Ҷопон. Ҷопон – мамлақати мутарққии Осиё. Хусусиятҳои асосии мавқеи иқтисодию географӣ. Масъалаҳои асосии истифодаи қаламрав, захираҳои табиӣ ва меҳнатӣ. Ҷойгиршавии аҳоли ва хоҷагӣ. Инкишофи илм, техника ва технологияи муосир. Ноҳияи саноатии соҳили уқёнуси Ором. Тезутунд шудани проблемаҳои экологӣ.

Озорбойҷон. Мавқеи иқтисодию географӣ. Шароит ва сарватҳои табиӣ ва хоҷагӣ. Ноҳияи саноатии Апшерон. Пешомадҳои минтақаи курортӣ.

Гурҷистон. Шароити табиӣ, аҳоли, хоҷагӣ. Парвариши зироатҳои субтропикӣ. Саноати хӯрокворӣ. Истеҳсоли электровозҳо ва автомобили боркаш. Истироҳат ва туризм.

Арманистон. Шароити табиӣ. аҳоли. Хоҷагӣ. Саноат: металлургияи ранга, мошинсозӣ, химия, энергетика. Ҳалли масъалаи Севан: хоҷагии кишлоқ; тоқпарварӣ, боғдорӣ, гусфандпарварӣ ва шаробпазӣ.

Қазоқистон. Шароит ва сарватҳои табиӣ. Аҳоли ва захираҳои меҳнатӣ. Хоҷагӣ. Соҳаҳои асосии саноат ва хоҷагии кишлоқ. Ноҳияҳои асосии гусфандпарварии айлқӣ. Комплексҳои территориявию истеҳсолӣ. Масъалаи экологӣ. Инкишофи саноати нафт, газ, химия, металлургия.

Ўзбекистон. Шароит ва сарватҳои табиӣ. Аҳоли ва афзоиши он. Хоҷагӣ. Пахтакорӣ, соҳаи асосии кишоварзӣ. Саноати пахтадозакунӣ, равшанкашӣ, матоъҳои пахтагин, шоҳибофӣ. Инкишофи саноати нафт, газ, химия, металлургия ва мошинсозӣ. Туризм.

Туркманистон. Мамлақати кӯхсор. Сарватҳои табиӣ. Аҳоли. аз худ намудани биёбон, мубориза ба шӯразании замин, хоҷагӣ; пахтакорӣ, чорводорӣ, тайёр кардани пӯсти қароқӯли, қолин. Саноати нафт, газ ва

химия, пахтатозакунӣ ва бофандагӣ.

Тоҷикистон. Мамлакати кӯҳсор. Сарватҳои табиӣ ва масъалаи аз худ кардани онҳо. Аҳолии, афзоиши табиӣ, захираҳои меҳнатӣ ва истифода бурдани он. Хоҷагӣ. Объяри, мелиоратсия. Пахтакорӣ, боғу тоқпарварӣ ва лимӯпарварӣ. Саноати пахтатозакунӣ, равшанкашӣ, матои пахтагин, шоҳибофӣ, қолинбофӣ, электроэнергия, металлургияи ранга, химия. консерва ва виноистехсолкунӣ. Истироҳат ва туризм. Масъалаи экологӣ.

Қирғизистон. Мамлакати кӯҳсор. Сарвати табиӣ. Аҳолии. Хоҷагӣ ва таркиби он. Қорводорӣ. Кишти лаблабуи қанд, пахтакорӣ, сабук ва хӯрокворӣ. Инкишофи электроэнергетика ва мошинсозӣ. Истироҳат ва туризм.

Кори амалӣ: 9. Тавсифи муқоисавии хоҷагии Тоҷикистон ва Ёзбекистон.

Ҳиндустон. Тавсифи мухтасари қаламрав, шароитусарватҳои табиӣ, аҳолии ва хоҷагӣ.

Индонезия. Мавқеи иқтисодию географӣ. Таркиби қаламрав. Таъмин будан аз захираи сарватҳои табиӣ. Шумора ва ҳайати миллии аҳолии. Нобаробар ҷойгиршавии он. Хоҷагӣ, таркиб ва ҷойгиршавии он.

Покистон. Ҷумҳурии исломӣ. Қаламрав, шароит ва сарватҳои табиӣ. Хусусиятҳои ҷойгиршавии аҳолии ва хоҷагӣ. Соҳаҳои асосии хоҷагӣ ва ҷойгиршавии он.

Афғонистон. Ҷумҳурии исломӣ. Мавқеи иқтисодию географӣ. Шароит ва сарватҳои табиӣ. Шумора ва ҳайати миллии аҳолии. Вазъияти ҳозираи сиёсии Афғонистон.

Эрон. Ҷумҳурии исломӣ. Мавқеи географӣ, табиат, сарватҳои табиӣ, аҳолии ва соҳаҳои хоҷагии халқ.

Туркия. Мавқеи иқтисодию географӣ. Аҳолии, хоҷагӣ, соҳаҳои асосии хоҷагӣ ва ҷойгиршавии он.

Арабистони Саудӣ. Мавқеи иқтисодию географӣ. Сарватҳои табиӣ, аҳолии, хоҷагӣ, соҳаҳои асосии он. Марказҳои муқаддаси дини ислом.

Талабот ба дониш ва маҳорати хонандагон

Хонандагон бояд инҳоро донанд; мавқеи иқтисодию географӣ, соҳаҳои асосии хоҷагӣ, марказҳои саноатӣ ва ҷойгиршавии онҳо, комплексҳои территориявӣ-истехсол

Хонандагон бояд инҳоро донанду тавонанд: баҳои иқтисодӣ додан ба мавқеи географӣ, шарҳ додани вобастагии инкишофи соҳаҳои истеҳсолии хоҷагӣ ва ҷойгиршавии онҳо ба шароит ва сарватҳои табиӣ.

Фасли 1У

Австралия ва Африқо – 4 соат

Мавзӯи 1. Иттифоқи австралия. Мавқеи иқтисодию географӣ, қаламрав ва таркиби он. Шароит. сарватҳои табиӣ. аҳолии. ҳайати миллии ва наҷодҳо. Хоҷагӣ, саноат, хоҷагии қишлоқ ва ҷойгиршавии онҳо.

Ноҳияҳои иқтисодӣ.

Мавзӯи 2. Мамлакатҳои Африқо. Андоза ва ҳайати қаламрав. Харитаи

сиёсӣ. Шароит ва сарватҳои табиӣ. Имконияти истифодаи сарватҳои табиӣ дар хоҷагӣ. Аҳолии ҳайати миллий, шаҳрҳои калонтарин, хоҷагӣ. Хоҷагии кишлоқ ҳамчун асоси иқтисодии аксарияти мамлакатҳо. Саноат ва хусусияти таркибии он. Масъалаҳои экологӣ. Тафовути дохилӣ: мамлакатҳои Африкаи Шимолӣ, Ғарбӣ, Марказӣ, Шарқӣ ва Ҷанубӣ.

Мавзӯи 3. Республикаи Мисри Араб. Қаламрав, шароити табиӣ, аҳолии хоҷагӣ, саноат, хоҷагии кишлоқ ва ҷойгиршавии онҳо. Делтаи Нил ҳамчун ноҳияи асосии саноатӣ ва пахтакорӣ. Савдои хориҷӣ.

Кори амалӣ. 10. Тавсифи қисми мамлакатҳои Африқои Шарқӣ, Шимолӣ ва Марказӣ.

Фасли У

Амриқои шимолӣ ва ҷанубӣ – 6 соат.

Мавзӯи 1. Мамлакатҳои Амриқои Шимолӣ. Қаламрав, андоза, ҳайати қаламрав. Харитаи сиёсӣ. Шароит ва сарватҳои табиӣ. Аҳолии хоҷагӣ ва ҷойгиршавии он. Масъалаҳои экологӣ.

Мавзӯи 2. Иёлоти Муттаҳидаи Амриқо. Маҷмаи иқтисодию географӣ. Масъалаҳои истифодаи қаламрав, захираҳои табиӣ ва меҳнатӣ. Хусусиятҳои асосии ҷойгиршавии аҳолии ва соҳаҳои хоҷагӣ. Ноҳияҳои калонтарини саноат ва хоҷагии кишлоқ. Шаҳрҳои ноҳияҳои урбанизатсияшуда. Тезутундии вазъияти экологӣ.

Мавзӯи 3. Канада. Қаламрав, шароит ва сарватҳои табиӣ, аҳолии саноат, хоҷагии кишлоқ ва ҷойгиршавии онҳо. Савдои хориҷӣ. Масъалаҳои экологӣ.

Мавзӯи 4. Мамлакатҳои Амриқои Лотинӣ. Таркиби қаламрав. Маҷмаи иқтисодию географӣ. Харитаи сиёсӣ. Шароити табиӣ ва сарватҳои табиӣ. Аҳолии ва ҳайати миллий. Хоҷагӣ. Хоҷагии кишлоқ, саноат ва таркиби соҳавии онҳо. Нақлиёт. Савдои берунӣ.

Талабот ба дониш ва маҳорати хонандагон

Хонандагон бояд инҳоро донанд; мамлакатҳои мутараққӣ: Амриқои Шимолӣ; тараққиёти Иттифоқи Австралия, сабабҳои ақибмонӣ, рӯ овардан ба инкишофи Африқо ва Амриқои Лотинӣ. Марказҳои асосии саноат ва ноҳияҳои хоҷагии кишлоқ.

Хонандагон бояд тавонанд: дар асоси сарчашмаҳои мухталиф тайёр намудани реферат.

Фасли У1

Муносибатҳои иқтисодии умумичаҳонӣ. Ҷамъбасти дониш – 4 соат.

Нобаробар тараққи қардани мамлакатҳои ҷаҳон ва сабабҳои он. Муносибатҳои иқтисодӣ байни мамлакатҳои ҷаҳон. Ҳамкориҳои иқтисодӣ байни мамлакатҳои Ғарб ва Шарқ. Ҷаҳон дар арафаи ҳазорсолаи сеюм

Тавсияҳо оид ба баҳодихӣ ба дониш ва маҳорати хонандагон.

Баҳодихӣ ва дониши хонандагон:

Аз рӯи мақсадҳои гузошташуда ва хусусиятҳои синусолии хонандагон ҷабҳаҳои зеринро ба ҳисоб гирифта мувофиқи талаботи таълими фанни география мебошад: дуруст дарк ва баён намудани асосҳои фанни

география, дуруст дарк ва баён намудани материал; муфассал, амик ошкор кардани мафҳум ва қонуниятҳо; мушаххас истифода намудани истилоҳоти географӣ, мустақилона ҷавоб додан; бо мантиқ ва эътимодбахш баён намудани материал; драҷаи ташаккул ёфтани маҳорати зеҳнӣ, иҷро намудаги корҳои амалӣ, инкишофи маҳорати умумӣ-таълимӣ ва махсус. Ҳамаи ин талаботҳо ба инобат гирифта ба дониш, маҳорат ва малакаи хонандагон ба таври зерин баҳо дода мешавад.

Баҳои 5-ҷавоби пурраи дуруст, ки материали асосии курсро инъикос менамояд, мазмуни мафҳумҳо, қонуниятҳо, робитаи мутақобилаи табиатро дуруст сарфаҳм равад ва ошкор намояд, бо мисолҳои мушаххас асоснок гардонад, мустақил ҷавоб дода аз харита ва дигар сарчашмаҳо дуруст истифода барад; ба дониши андӯхта ва маълумотҳои иловагӣ матбуоти даврӣ таъям намояд.

Баҳои 4-ҷавоб талаботи дар боло зикр ёфтара қонеъ менамояд. Аммо дар баёни материал ноаниқӣ мушоҳида мешавад, ки онро мауллим ба воситаи саволҳо ислоҳ менамояд.

Баҳои 3-хонандагон материалро медонанд, вале мафҳумҳо ва қонуниятҳо аниқ маънидоду шарҳ намедиханд. Дар шарҳи робитаҳои мутақобилаи табиат душворӣ мекашанд. Материалро номунтазам баён мекунанд. Дар истифодаи харита хатоӣ роҳ меёбад.

Баҳои 2-ҷавоб нодуруст аст, мазмуни асосии материали таълимиро кушода наметавонанд. Ба саволҳои муаллим ҷавоб дода наметавонанд. Мафҳумҳо хато маънидод мекунанд. Объектҳо аз харита нишон дода наметавонанд.

Баҳои 1. Ҷавоб дода наметавонанд.

Баҳодихӣ ба маҳорати амалӣ хонандагон:

Баҳодихӣ ба маҳорати кор бо харита ва дигар сарчашмаҳои дониш.

Баҳои 5-интиҳоби сарчашмаҳои дониш ва истифодаи оқилонаи онҳо. Мантиқан риоя намудани пайдарҳамии тавсиф ва тавсифи қаламрав ва объектҳои табиӣ; аз корҳои амалӣ мустақилона хулоса баровардан, бо сифат оро додани натиҷаи корамлӣ.

Баҳои 4-интиҳоби дуруст ва пурраи сарчашмаҳои дониш, дуруст истифода бурдани харита, атлас ва дигар сарчашмаҳои дониш, вале дар тартиб додани натиҷаи кор ба ноаниқӣҳо роҳ дода мешавад.

Баҳои 3-истифодаи дурусти сарчашмаҳои дониш, аммо дар баён ҳангоми ҷамъбаст ба хулосаҳои ноаниқ роҳ дода мешавад, ороиши кор бесифат мебошад.

Баҳои 2-нодуруст интиҳоб ва истифода бурдани сарчашмаҳои дониш, дар иҷрои супориш ва ороиши кор камбудихӣ аз ҳад зиёд дида мешавад.

Баҳои 1-Сарчашмаҳои донишро комилан истифода бурда наметавонад.

Баҳодихӣ ба маҳорати гузаронидани мушоҳида дар табиат истехсолот.

Баҳои 5-мушоҳида дар асоси нақша дуруст гузаронидашуда аст, объект ва ходисаҳои дуруст тасвир карда шудаанд, диаграмма, схемаҳо дуруст кашида, хулосаҳо аниқанд, натиҷаи мушоҳида дуруст ороиш дода

шудааст.

Баҳои 4-мушоҳида дуруст дар зимни нақшаи пешакӣ гузаронида, дар инъикоси объекту ҳодисаҳо, баёни хулосаҳо ва ороиш камбудӣ зоҳир шудааст

Баҳои 3-дар гузаронидани мушоҳида ноаниқӣроҳ дода, ҳама объект ва ҳодисаҳо пурра инъикос нагардидаанд, таърифи хулосаи мушоҳида аниқ нест, дар ороиши кор камбудии зиёд дида мешавад.

Баҳои 2-нодуруст ба иҷро расонидани кор ва аз мушоҳида хулоса бароварда натавонида.

Баҳои 1-барои гузаронидани мушоҳида маҳорат надоранд.

Таҷҳизоти таълимӣ аз география

Географияи материкҳо ва уқёнусҳо (синфи 7)

Гербарияҳо барои курсҳои географияи мактаби миёна.

Коллексияи чинҳои кӯҳӣ ва минералҳо, сарватҳои зеризаминӣ бо маҷмӯи материалҳои тақсимшаванда.

Глобусҳо. Модели серҳаракат, ҳелҳои анбӯҳи ҳаво ва ҷараёни об. Асбобу абзор барои гузаронидани саёҳат.

Харитаҳои табиӣ, харитаҳои ҷаҳон (мавзӯи) харитаҳои материкҳо ва қисмҳои онҳо (мавзӯи), уқёнусҳо, харитаи контурӣ. Харитаҳои иқтисодӣ, харитаи ҷаҳон (сиёсӣ), харитаи материкҳо ва қисмҳои онҳо (сиёсӣ). Харитаҳои 3 (нашр).

Ҷадвалҳо: Ҳелҳои иқлими кураи замин (бо материали тақсимшаванда). Ҳелҳои асосии зонавии хоки кураи замин. Олами ҳайвоноти материкҳо. Материали суратдори тақсимшаванда.

Диапозитивҳо. Қонуниятҳои умумии географӣ. Силсилаи оид ба табиати материкҳо.

Диафилмҳо: Ташаккули релефи хушкӣ, дар бораи табиат ва материкҳо.

Харитаи транспаранти: Материкҳои олам.

Кинопорчаҳо: Усулҳои ҳозираи омӯзиши уқёнусҳо ва баҳрҳо, силсилаи оид ба табиати Африқо.

Кинофилмҳо дар бораи табиат ва аҳолии материкҳо.

Географияи иҷтимоӣ ва иқтисодии ҷаҳон (синфи 9)

Харитаҳои табиат, харитаи ҷаҳон. Минтақаҳо ва мамлакатҳои калон.

Харитаҳои иҷтимоӣ ва иқтисодӣ; харитаи сиёсии ҷаҳон, харитаи халқҳои ҷаҳон, харитаи материкҳо ва мамлакатҳои калон (комплексӣ)

Ҷадвалҳо: Мамлакатҳои собиқ сотсиалистӣ. Мамлакатҳои рӯ ба инкишоф. Мамлакатҳои мутараққии капиталӣ.

Харита-транспаранҳои давлатҳои муҳимтарини ҷаҳон, харитаҳои контурӣ.

Диапозитивҳо: Инқилоби илмию техникӣ ва хоҷагии ҷаҳон. Тақсимооти байналхалқии меҳнат, силсилаи оид ба аҳоли ва хоҷагии мамлакатҳои рӯ ба инкишоф.

Диафилмҳо. Аҳолии ҷаҳон. Саноати ҷаҳон. Хоҷагии қишлоқи ҷаҳон. Наклиёти ҷаҳон. Оид ба аҳоли ва хоҷагии мамлакатҳои алоҳида.

